

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Кафедра соціальної роботи та педагогіки вищої школи**

На правах рукопису

**МАЗУР ОЛЕНА ІВАНІВНА
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ДО
СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА
ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ**

Спеціальність: 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота. Соціальна педагогіка»
Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:

Бичук Ірина Олександрівна,
кандидат філософських наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № ____

засідання кафедри соціальної роботи

та педагогіки вищої школи від _____ 2025 р.

Завідувач кафедри

_____ проф. Чернета С.Ю.

ЛУЦЬК – 2025

АНОТАЦІЯ

Мазур О.І. Підготовка майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей. – Рукопис.

Робота на здобуття освітньо-професійного ступеня «Магістр» за спеціальністю 231 Соціальна робота. – Волинський національний університет імені Лесі Українки. – Луцьк, 2025.

Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей є важливою складовою частиною системи соціального захисту, що сприяє зниженню соціальної напруги, підвищенню рівня психологічної та соціальної підтримки, а також забезпеченню доступу до необхідних послуг. Враховуючи специфіку життя військовослужбовців – високий рівень стресу, участь у бойових діях, відрив від родини та мобільність – соціальний супровід цієї категорії осіб потребує особливого підходу. Зважаючи на постійне оновлення законодавства та змін у соціальній політиці, спрямованих на підтримку цієї категорії осіб, майбутні фахівці повинні бути обізнані в новітніх правових нормах і механізмах соціального захисту. Така підготовка дозволить їм ефективно реагувати на виклики та потреби військових та їх родин, сприяючи їх успішній реабілітації та адаптації до цивільного життя.

Отже, підготовка майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей є надзвичайно важливою. Вона забезпечує не тільки підвищення якості соціальних послуг, але й сприяє загальній стабільності в суспільстві, знижуючи рівень соціальної напруги та сприяючи успішній адаптації військових та їх родин до цивільного життя.

В роботі проаналізовано соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей. Здійснено аналіз підготовленості майбутніх фахівців з соціальної роботи до соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей та розроблено програму освітнього компонента «Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей».

Ключові слова: військовослужбовець, сім'я, соціальні послуги, соціальний супровід, соціальний захист.

ANNOTATION

Mazur O.I. Training future social work specialists for social support of military personnel and their family members. – Manuscript.

Work on obtaining the educational and professional degree «Master» in the specialty Social work. – Lesya Ukrainka Volyn National University. – Lutsk, 2025.

Social support for military personnel and their family members is an important component of the social protection system, which contributes to reducing social tension, increasing the level of psychological and social support, as well as ensuring access to necessary services. Given the specifics of the life of military personnel - high levels of stress, participation in combat operations, separation from family and mobility - social support for this category of persons requires a special approach. Given the constant updating of legislation and changes in social policy aimed at supporting this category of persons, future specialists must be familiar with the latest legal norms and mechanisms of social protection. Such training will allow them to effectively respond to the challenges and needs of military personnel and their families, contributing to their successful rehabilitation and adaptation to civilian life.

Therefore, the training of future social work specialists for social support for military personnel and their family members is extremely important. It not only improves the quality of

social services, but also contributes to overall stability in society, reducing the level of social tension and contributing to the successful adaptation of military personnel and their families to civilian life.

The paper analyzes the social support of military personnel and their family members. An analysis of the preparedness of future social work specialists for social support of military personnel and their family members was carried out and a program of the educational component “Social support of social support of military personnel and their family members” was developed.

Keywords: military personnel, family, social services, social support, social protection.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ТА ЧЛЕНАМИ ЇХ СІМЕЙ	7
1.1. Соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей: соціальні, економічні та законодавчі аспекти	7
1.1. Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей	16
1.2. Нормативно-правове забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей	26
РОЗДІЛ II. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ДО СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ	35
2.1. Аналіз підготовленості майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей	35
2.2. Зміст, форми та методи підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей	43
2.3. Розробка силабусу «Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей»	49
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60
ДОДАТКИ	67

ВСТУП

Актуальність теми. Ситуація в Україні, зокрема у контексті війни з Росією, вимагає створення ефективної системи соціальної підтримки для військовослужбовців та членів їх сімей. Військові стикаються з численними складними соціальними та психологічними проблемами, такими як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), труднощі в адаптації до цивільного життя, проблеми зі здоров'ям та соціальним статусом після повернення з війни. Члени їх сімей також потребують допомоги через психологічну напругу, втрату годувальника та економічні труднощі.

Для ефективного надання допомоги цим категоріям необхідні висококваліфіковані фахівці, які мають спеціальні знання та навички в галузі соціальної роботи. Підготовка таких фахівців повинна включати не тільки теоретичні знання, але й практичні навички в сферах кризової психології, правового супроводу, медичної реабілітації, організації пільг і соціальних гарантій. Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей є важливою складовою частиною системи соціального захисту, що сприяє зниженню соціальної напруги, підвищенню рівня психологічної та соціальної підтримки, а також забезпеченню доступу до необхідних послуг.

Враховуючи специфіку життя військовослужбовців – високий рівень стресу, участь у бойових діях, відрив від родини та мобільність – соціальний супровід цієї категорії осіб потребує особливого підходу. Майбутні фахівці повинні бути готові до роботи з різними аспектами цієї специфіки, включаючи психологічні, правові та соціальні питання, що виникають під час служби та після її завершення.

Зважаючи на постійне оновлення законодавства та змін у соціальній політиці, спрямованих на підтримку цієї категорії осіб, майбутні фахівці повинні бути обізнані в новітніх правових нормах і механізмах соціального захисту. Така підготовка дозволить їм ефективно реагувати на виклики та потреби військових та їх родин, сприяючи їх успішній реабілітації та адаптації до цивільного життя.

Отже, підготовка майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей є надзвичайно важливою. Вона забезпечує не тільки підвищення якості соціальних послуг, але й сприяє загальній стабільності в суспільстві, знижуючи рівень соціальної напруги та сприяючи успішній адаптації військових та їх родин до цивільного життя.

У дослідженнях Віцукаєвих Е., Завацької Л., Кияниці З., Лютого В., Серги Т., Старкова Д., Петрочко Ж., Трубавіної І., Шульги Т. розглядаються техніко-технологічні аспекти організації та здійснення соціального супроводу вразливих сімей, а також визначені форми й методи такої роботи. Теоретико-методологічні аспекти підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери розкрито в працях Вайноли Р., Васильєвої М., Дулі А., Єсіної Н., Кабусь Н., Костіної В., Мішик Л., Подберезького М., Пожидаєвої О., Поліщук В., Рижанової А., Романової І., Шеплякової І. та інших. Питання пов'язані із здійсненням соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей, досліджувалися рядом вітчизняних та закордонних науковців. Окремими аспектами цієї проблеми займалися такі вітчизняні дослідники як Дворник М., Джус О., Деточка О., Клочков В., Олексюк Н., Коленіченко Т. Титаренко Т. та ін. Проблемою соціального супроводу військовослужбовців в структурних підрозділах ЗСУ займаються такі науковці як Синюк Н., Шеремет А., Голова Н., Овод Ю., Романовська Л. та ін.

Актуальність теми дослідження і її недостатнє теоретичне та практичне вирішення, зумовили вибір теми магістерської роботи «Підготовка майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та розробити сценарій підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей.

Відповідно до мети були визначені такі завдання дослідження:

- проаналізувати соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей;

- проаналізувати соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей;
- проаналізувати зміст підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей;
- розробити силабус підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей.

Об’єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фахівців із соціальної роботи.

Предмет дослідження – зміст, форми та методи підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення психолого-педагогічної літератури); емпіричні методи (вивчення навчальної документації, анкетування, бесіди); математична обробка результатів дослідження.

Елементи наукової новизни одержаних результатів:

- набуло подальшого розвитку уявлення про сучасні особливості роботи фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей;
- на теоретичному рівні з’ясовано та вдосконалено зміст підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей;
- розроблено силабус «Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей».

Практичне значення одержаних результатів. Результати теоретичного та емпіричного дослідження можуть бути використані здобувачами освіти спеціальності І10 Соціальна робота та консультування при підготовці до практичних занять з профільних ОК; в практичній діяльності педагогів, викладачів ЗВО для викладання варіативного курсу «Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей».

Апробація результатів та публікації. Основні положення та результати дослідження були оприлюднені на XVI Всеукраїнській науково-практичній конференції науковців, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми педагогіки, соціальної роботи та соціального забезпечення».

Мазур О. Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей. *Педагогіка* [Текст] : зб. наук. пр. : матеріали XVI Всеукраїнської науковопрактичної конференції науковців, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми педагогіки, соціальної роботи та соціального забезпечення» (14 травня 2025 р.) / за ред. В. З. Антонюка, С. Ю. Чернети та ін.. Луцьк, 2025. 188 с. С. 89-92.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ТА ЧЛЕНАМИ ЇХ СІМЕЙ

1.1. Соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей: соціальні, економічні та законодавчі аспекти

З початку повномасштабного вторгнення питання підтримки наших захисників і їхніх родин стало особливо важливим. Українські військові, віддаючи своє життя за країну, проявляють безпрецедентну мужність і відданість. На офіційному рівні військовослужбовці не визнані вразливою категорією громадян, їхня потреба в допомозі з кожним днем лише зростає. У цьому контексті держава, громадянське суспільство та волонтери об'єднуються, щоб забезпечити необхідну підтримку.

Відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» стаття 9 [29], військовослужбовці – це особи, які проходять військову службу. Також до «категорії військовослужбовців прирівнюються іноземці та особи без громадянства, які відповідно до закону проходять військову службу у Збройних Силах України, Державній спеціальній службі транспорту та Національній гвардії України» [29].

В Законі України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» в статті 5 «Забезпечення громадянських прав і свобод військовослужбовців» прописується, що «військовослужбовці – громадяни України, які проходять службу на території України, беруть участь у всеукраїнському і місцевих референдумах, обирають і можуть бути обраними до відповідних місцевих рад та інших виборних державних органів згідно з Конституцією України» [39].

Ленда О. зазначає, що «військовослужбовець – це особа, яка проходить військову службу, що є державною службою особливого характеру, в одному із військових формувань України, створеному відповідно до чинного законодавства України для оборони держави та спрямовує свою професійну

діяльність на виконання завдань та функцій, що покладені Конституцією та законами України на таку службу. Військовослужбовець має відповідне правове становище (правовий статус), що складає сутність військово-службових правовідносин» [18, с. 75].

Аналізуючи поняття «військовослужбовець», Корж І. визначає наявність характерних ознак:

а) «це фізична особа як правило, віком від 18 років (курсанти вищих військових навчальних закладів, а також вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, факультети військової підготовки, кафедри військової підготовки, відділення військової підготовки можуть бути молодшими 18-річного віку);

б) відповідає встановленим державою медичним вимогам;

в) володіє державною мовою;

г) пройшла допризовну підготовку або підготовку з військово-технічних спеціальностей;

д) відповідає вимогам законодавства про військову службу та вимогам, що постають перед нею в період проходження військової служби;

е) займає у встановленому законом порядку військову посаду та виконує обумовлені посадою певні завдання;

є) має відповідне військове звання, що присвоюється відповідно до займаної посади;

ж) має зовнішні ознаки військовослужбовця – військову форму і знаки розрізнення, що розробляються Міністерством оборони України, іншими військовими формуваннями та затверджуються Кабінетом Міністрів України;

з) у разі наявності громадянства України особисто складає Військову присягу на вірність Українському народові та скріплює її власноручним підписом» [18, с. 74].

Хацер М. перераховує «категорії військових та членів їх сімей у контексті надання ним соціальної та економічної допомоги:

1. Військовослужбовці Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпекову складову країни.

2. Військовослужбовці Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпекову складову країни, які звільнені у запас.

3. Військовослужбовці Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпекову складову країни, які отримали поранення.

4. Військовослужбовці Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпекову складову країни, які звільнені у запас і отримали поранення.

5. Військовослужбовці Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпекову складову країни, які звільнені у запас і отримали поранення, що заважає їм самостійно здійснювати економічну інтеграцію у суспільство.

6. Члени родин військовослужбовців Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпекову складову країни.

7. Члени родин військовослужбовців Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпекову складову країни, які звільнені у запас.

8. Члени родин військовослужбовців Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпекову складову країни, які отримали поранення.

9. Члени родин військовослужбовців Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпекову складову країни, які звільнені у запас і отримали поранення.

10. Члени родин військовослужбовців Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпекову складову країни, які звільнені у запас і отримали поранення, що заважає їм самостійно здійснювати економічну інтеграцію у суспільство.

11. Члени родин військовослужбовців Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпекову складову країни, які загинули під час ведення військових дій проти російських окупантів» [56, с. 53].

Лукічов В., Арнаутова В. визначають наступні права військових в Україні: «соціального і правового захисту; на громадську та політичну діяльність; на сповідування будь-якої релігії або не сповідування жодної; на вибір місця проживання та виїзд за кордон; на отримання грошового забезпечення; на продовольче та речове забезпечення; на отримання підйомної допомоги та добових при переїзді на нове місце служби; на визначення тривалості службового часу і часу відпочинку; на відпустки; на охорону здоров'я та медичну допомогу; на забезпечення жилими приміщеннями; на освіту; на безоплатний проїзд; на відшкодування витрат на відрядження; на першочергове встановлення квартирного телефону та першочергове встановлення квартирної охоронної сигналізації; на звільнення від штрафних санкцій та пені за невиконання зобов'язань; на пенсійне забезпечення; на отримання одноразової грошової допомоги під час звільнення; на отримання грошової допомоги на оздоровлення та державної допомоги сім'ям з дітьми; на отримання одноразової грошової допомоги; на відшкодування заподіяної шкоди; на оскарження неправомірних рішень та дій; на правову допомогу; на працю; на отримання статусу учасника бойових дій; на догляд за дитиною; на рівні права та можливості жінок і чоловіків у соціально-економічній сфері; на оскарження дискримінації за ознакою статі» [19, с. 3-4].

Сидоренко А. також визначає «характерні ознаки захисту членів сімей військовослужбовців, а саме:

- 1) урахування умов і ситуацій, що сприяють виникненню юридичних фактів для здійснення соціального захисту членів сімей військовослужбовців;
- 2) наявність спеціального законодавства, яке визначає особливості соціального захисту даної категорії осіб;
- 3) державна політика щодо соціального захисту військовослужбовців має враховувати також соціальний захист членів їх сім'ї;
- 4) даний соціальний захист включає в себе пільги, гарантії, а також інші види матеріального забезпечення» [46, с. 153].

Окрім, як особливостей статусу, «військові в Україні наділені відповідними правами та соціальними гарантіями, а саме: на отримання грошового забезпечення; на продовольче та речове забезпечення; на отримання підйомної допомоги та добових при переїзді на нове місце служби; на визначення тривалості службового часу і часу відпочинку; на відпустки; на медичну допомогу; на забезпечення жилими приміщеннями; на освіту; на безоплатний проїзд; на відшкодування витрат на відрядження; на звільнення від штрафних санкцій та пені за невиконання зобов'язань; на пенсійне забезпечення; на отримання одноразової грошової допомоги під час звільнення; на отримання грошової допомоги на оздоровлення та державної допомоги сім'ям з дітьми; на відшкодування заподіяної шкоди; на оскарження неправомірних рішень та дій; на правову допомогу; на працю; на отримання статусу учасника бойових дій; на догляд за дитиною; на оскарження дискримінації за ознакою статі; на соціальний і правовий захист; на громадську та політичну діяльність; на вибір місця проживання та виїзд за кордон» [19, с. 3-4].

Соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей в Україні можна розглядати як комплексну систему, яка складається з двох основних аспектів: гуманітарно-правового та матеріально-побутового.

Гуманітарно-правова складова включає такі права, як свобода совісті та віросповідання, можливість здобуття освіти і здійснення професійної діяльності, гарантоване право на відпочинок та щорічну оплачувану відпустку, право оскаржувати незаконні рішення та дії командування, а також надання правової допомоги.

Матеріально-побутовий аспект охоплює такі заходи, як грошове, продовольче та речове забезпечення, пенсійне забезпечення осіб, які звільнені з військової служби, медичне обслуговування для військових, осіб, що покинули службу, та їхніх родин, обов'язкове державне страхування на період служби, житлове забезпечення, а також пільги та соціальні гарантії для військовослужбовців і їхніх сімей.

Ефективний соціальний захист військовослужбовців є важливою складовою національної безпеки країни, спрямованою на задоволення основних потреб військових та їхніх родин через використання матеріальних та нематеріальних ресурсів.

Хацер М. перераховує види «соціальної і економічної допомоги, яку можуть отримувати військові та члени їх сімей:

1. Медичну допомогу, у тому числі протезування, пересадка органів та послуги з пластичної хірургії.

2. Психологічну допомогу.

3. Консультаційну допомогу, у тому числі відносно можливості отримати інші види допомоги, а також щодо отримання медичних, реабілітаційних, психологічних, освітніх, юридичних, інформаційних, економічних послуг.

4. Інформування з приводу можливості отримати різні види допомоги та необхідні кроки для цього, у тому числі відносно пакету документів для отримання різних видів допомоги.

5. Оздоровчу допомогу, у тому числі в межах реабілітації після поранень та психологічних стресів.

6. Фінансову допомогу, куди необхідно віднести: виплати для військовослужбовців, що знаходяться у лавах ЗСУ та інших підрозділів, які забезпечують безпеку складову країни; виплати для військовослужбовців, що звільнились у запас; виплати для військовослужбовців, що отримали поранення; виплати для сімей військовослужбовців, що загинули під час боротьби з російською агресією; виплати на вирішення проблем з житлом, у тому числі купівлю нового житла; виплати для допомоги військовослужбовцям та членам їх родин, що опинились у складних життєвих обставинах; фінансування медичних, реабілітаційних, психологічних, освітніх, юридичних, консультаційних, інформаційних, економічних потреб військовослужбовців та членів їх родин; фінансування відкриття та розвитку власного бізнесу; фінансування творчих та креативних потреб»[56, с. 53-54].

7. «Освітні послуги, у тому числі в межах адаптації до змін на ринку праці і відкриття власної справи.

8. Юридичну допомогу, у тому числі з приводу отримання державної та інших видів допомоги у повному обсязі.

9. Соціальну допомогу, що включає в себе відповідну сукупність соціальних послуг та соціальних виплат, у тому числі пенсійне забезпечення та формування інклюзивної сукупності пільг.

10. Економічну допомогу, що включає різні складові економічної підтримки, як то: надання земельної ділянки (сільськогосподарського або не сільськогосподарського призначення) у оренду або у власність; отримання комерційної нерухомості у оренду або у власність; отримання транспортних засобів у оренду або у власність; спрощену процедуру та пільги при сплаті загальнодержавних або місцевих податків та інших видів зборів; спрощену процедуру та пільги при здійсненні експортно-імпортних операцій; пільги або безкоштовне отримання загальнодержавних послуг або послуг, які надають місцеві органи влади; залучення підприємств, що знаходяться у власності військових, які звільнились у запас або членів родин військових, у тому числі тих, які загинули під час війни з російськими окупантами, до тендерів інститутів державної влади та місцевого самоврядування; пільги та спрощену процедуру при отриманні банківських послуг, у тому числі кредитів; гарантії держави щодо фінансово-господарської діяльності підприємств, що знаходяться у власності військових, які звільнились у запас або членів родин військових, у тому числі тих, які загинули під час війни з російськими окупантами, у тому числі при їх експортно-імпортній діяльності.

11. Страхову підтримку військових та членів їх сімей, у тому числі в межах транспортного і медичного страхування, а також страхування життя» [56, с. 53-54].

Згідно Наказу Міністерства оборони України «Про затвердження Положення про службу супроводу військовослужбовців та членів їх сімей в системі Міністерства оборони України» було визначено «організаційні засади

впровадження та діяльності в Міноборони, Збройних Силах України, Держспецтрансслужбі служб супроводу військовослужбовців та членів їх сімей» [33].

Основними завданнями служби супроводу є:

«супроводження військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, поліцейських, які отримали поранення (контузію, травму або каліцтво), захворювання під час виконання обов'язків військової служби (службових обов'язків), підтримання комунікації з членами їх сімей,

надання військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, поліцейським допомоги у питаннях направлення та проходження військово-лікарських, медичних (військово-лікарських), лікарсько-експертних комісій, оцінювання повсякденного функціонування особи;

супроводження членів сімей загиблих (померлих), зниклих безвісти за особливих обставин, захоплених в полон або заручниками, інтернованих у нейтральну державу військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, поліцейських, надання їм допомоги у питаннях реалізації належних пільг і гарантій;

участь у проведенні відновлювальних (постізоляційних, реінтеграційних) заходів, заходів з адаптації, підтримки (супроводу) щодо осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, з числа військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, поліцейських;

сприяння військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, поліцейським в оформленні документів, необхідних для надання їм посвідчень, що підтверджують статус особи, на основі якого надаються відповідні пільги і компенсації;» [12];

«участь у заходах супроводження або підтримки військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, поліцейських, які звільняються із служби;

забезпечення комунікації служб супроводу з органами державної влади та органами місцевого самоврядування в інтересах надання соціальної підтримки (допомоги) військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, поліцейських та членам їх сімей;

здійснення заходів, спрямованих на виявлення порушених прав та соціальних гарантій військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, поліцейських та членів їх сімей» [12].

Отже, соціальний захист військовослужбовців та їх сімей є важливою складовою національної безпеки та стабільності в Україні. Законодавчі акти, такі як Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», визначають основні права та гарантії для цієї категорії осіб, включаючи права на медичну допомогу, грошове забезпечення, пенсії, освіту, житло та інші соціальні пільги. З початку війни, після повномасштабного вторгнення, потреби в підтримці військових та їх родин значно зросли, і держава разом з громадськими організаціями та волонтерами працює над розширенням і покращенням цієї системи допомоги.

Ключовими аспектами соціального захисту є гуманітарно-правова складова (захист громадянських прав, можливість займатися політичною діяльністю, отримання правової допомоги) та матеріально-побутова складова (грошове забезпечення, медичне обслуговування, житлові та пенсійні гарантії). Система допомоги включає різні види соціальної, медичної, психологічної та економічної підтримки, а також можливість участі військових та їх сімей у державних програмах щодо реабілітації, освіти та працевлаштування.

Завдяки комплексному підходу, який включає організацію служби супроводу та створення умов для підтримки, адаптації та реінтеграції військових та їх сімей, система соціального захисту сприяє стабільності та

безпеці в країні, а також допомагає забезпечити достойне життя для тих, хто надає службу в армії та їх родин.

1.2. Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей

Соціальний супровід розглядається як: вид соціальної роботи; форма надання комплексу соціальних послуг; одна із базових соціальних послуг; технологія соціальної підтримки осіб та сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах тощо. Вітчизняні науковці та дослідники найчастіше розглядають соціальний супровід як вид соціальної роботи.

Документом, у якому визначаються правові засади надання соціальних послуг, є Закон України «Про соціальні послуги» № 2671-VIII [41]. Відповідно до ст. 1 нормативного документа, соціальний супровід належить до базових видів соціальних послуг, спрямованих на подолання складних життєвих обставин. Стаття 12 законодавчого акта розглядає права отримувачів послуг, наголошуючи на їхній ролі в процесі формування індивідуального плану супроводу, у той час як стаття 13 визначає обов'язки надавачів послуг, серед яких – забезпечення комплексного та міждисциплінарного підходу до заходів, що стосується роботи центрів соціальних служб [41].

Протас О. зазначає, що мета «соціального супроводу полягає не лише у тимчасовому розв'язанні проблем, а у створенні умов для стабільного функціонування сімейної системи в довгостроковій перспективі, через що останній вважають інтегрованим процесом, що поєднує правовий, психологічний, педагогічний та соціально-побутовий виміри підтримки» [45].

Сьомкіна І. аналізуючи соціальний супровід зазначає, що вона є «формою соціальної підтримки та передбачає надання конкретній особі чи сім'ї комплексу соціальних послуг. Мета соціального супроводу – подолання життєвих труднощів, мінімізація негативних наслідків чи навіть повне розв'язання проблем сім'ї або особи» [53].

Зверева І. та. Лактіонова Г. у своєму підручнику розглядають «соціальний супровід – вид соціальної діяльності, спрямований на здійснення соціальної опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених верств населення з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їхнього соціального статусу; тривалий процес, спрямований на здійснення системи комплексних заходів різними спеціалістами щодо соціальної реабілітації визначених категорій» [49, с. 38].

Бичук І. відмічає, що «соціальний супровід розглядається як довготривала робота, спрямована на здійснення індивідуальної соціальної допомоги та підтримки у вигляді надання комплексних соціальних послуг із метою мінімізації складних життєвих обставин, подолання життєвих труднощів, збереження та підвищення соціального статусу клієнта шляхом активізації його ресурсів та найближчого оточення» [5, с. 5].

Пеша І, аналізуючи соціальний супровід як до вид соціальної роботи, дає таке визначення терміну: «соціальний супровід – це вид соціальної роботи з особою та сім'єю, які опинилися в складних життєвих обставинах, наслідки яких вони не можуть подолати самостійно, що передбачає надання комплексної індивідуальної соціальної допомоги» [57, с. 91].

Безпосередньо, що стосується соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей, то в методичному посібнику «Соціальний супровід військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей: практичні аспекти діяльності посадових осіб військових частин, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки» прописано, що «соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей – вид соціальної роботи, що передбачає надання комплексу соціальних послуг військовослужбовцям та членам їх сімей, родинам загиблих, зниклих безвісти та полонених відповідно до їх індивідуальних потреб з метою подолання чи мінімізації негативного впливу складних життєвих обставин, в яких вони перебувають» [50, с. 13].

Організація та проведення соціального супроводу в цьому контексті зосереджуються на виявленні індивідуальних проблем та потреб військовослужбовців і членів їх сімей. Посадові особи військових частин, ТЦК та СП відповідають за здійснення соціального супроводу під час реалізації в ЗС України різних напрямків соціального та правового захисту військовослужбовців і їх сімей.

Шевчук О. та Деточка О. звертають увагу на «особливості організації та здійснення соціального супроводу військовослужбовців ЗС України та членів їх сімей, в першу чергу, пов'язані із специфікою його об'єктів та суб'єктів. Об'єктами відповідного соціального супроводу є особи/сім'ї, які опинилися в складних життєвих обставинах, з числа тих, хто на сьогодні проходить військову службу та члени їх сімей, а також родини загиблих, зниклих безвісти та полонених військовослужбовців. Суб'єктами такого соціального супроводу можуть виступати як загальнодержавні суб'єкти ведення соціальної роботи (уповноважені державні органи, центри надання соціальних послуг, соціальні працівники тощо), так і посадові особи органів військового управління, військових частин, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки» [57, с. 93-94]. Також зазначають, що «однією із головних особливостей організації та здійснення даного процесу є залученість до нього як уповноважених державних органів, фахівців центрів надання соціальних послуг, так і посадових осіб органів військового управління, військових частин, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки» [57, с. 95].

«Діяльність посадових осіб ЗС України щодо соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей все більше набуває системного та цілеспрямованого характеру. У ЗС України, на сьогодні, створена система соціального супроводу, яка містить в собі структурні підрозділи органів військового управління, військових частин (підрозділів), територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, порядок взаємодії між ними, а також підготовку фахівців відповідного профілю. В межах даної системи визначені структури, на які покладені загальне керівництво, а також організація

(координація) соціального супроводу у ЗС України. Окрім того, відповідна система передбачає функціонування груп сімейної готовності у ланці рота – батальйон – бригада, утримання закладів дошкільної освіти, а також дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, взаємодію військових частин з неурядовими організаціями, інформаційне супроводження такої діяльності тощо» [57, с. 94].

Технології соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей, «передбачають організацію та здійснення соціальними працівниками ряду послідовних процесуальних дій на здолаття СЖО цієї специфічної категорії клієнтів. Алгоритм соціального супроводу у першу чергу розпочинається з визначення індивідуальних проблем та потреб військовослужбовців та членів їх сімей. Далі слідує висновок про надання необхідної матеріальної допомоги, комплексу соціальних послуг різного типу на розв'язання проблеми. Подальший крок – моніторинг і оцінка якості наданих соціальних послуг, що дозволяє відстежити результативність соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей, ефективність роботи соціальних служб і соціальних працівників, ступінь задоволеності клієнтів соціальним обслуговуванням. Посадові особи військових частин, ТЦК та СП здійснюють соціальний супровід під час реалізації у ЗСУ окремих напрямів соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей» [22, с. 4].

До основних підходів щодо визначення проблем та потреб військовослужбовців і членів їх сімей є:

1) «адресна робота з військовослужбовцями та членами їх сімей, які потребують посиленої допомоги та підтримки – це надання соціальної допомоги військовослужбовцям або їх сім'ям, які найбільш її потребують з урахуванням матеріального стану та середньомісячного сукупного доходу, що підтверджується відповідними документами і перевіряється у ході обстеження матеріального стану осіб, у тому числі їх доходів» [50, с. 15] (Додаток А).

Основними методами визначення адресної соціальної допомоги є:

– перевірка засобів існування: згідно з цим методом, допомога надається лише тим особам, чий рівень добробуту, що враховує всі можливі доходи, знаходиться нижче встановленої межі;

– категоріальний спосіб адресування допомоги: цей метод орієнтується на потреби конкретних соціально-демографічних груп або категорій населення, які найбільше потребують підтримки;

– метод самовизначення при отриманні допомоги: суть цього підходу полягає в тому, що особа самостійно вирішує, чи звертатися за допомогою.

2) «організація роботи call-центру, гарячої лінії військової частини. Для якісної комунікації та з метою забезпечення оперативного реагування на пропозиції, заяви, скарги та звернення військовослужбовців, членів їх сімей та інших громадян, які надходять до Апарату Головнокомандувача ЗС України та Генерального штабу ЗС України організовано роботу Контактного центру (Call-центру), у військових частинах – роботу гарячих ліній, телефонів довіри» [50, с. 15].

Основні завдання організації роботи call-центру, гарячої лінії військової частини:

- прийняття та реєстрація звернень;
- надання довідково-консультативної допомоги з питань,
- що належать до компетенції ЗС України;
- створення бази даних з відповідями на типові питання.
- Звернення заявників до Call-центру Апарату Головнокомандувача ЗС України та Генерального штабу ЗС України приймаються за єдиним багатоканальним телефоном 0 800 50 04 10.

3) «організація моніторингу соціальних процесів у військових частинах та підрозділах, попередження виникнення та нейтралізація випадків соціальної напруги» [50, с. 16].

Моніторинг соціальних процесів у підрозділах, військових частинах і з'єднаннях ЗС України проводиться з метою збору та узагальнення інформації

соціального характеру про особовий склад, а також для об'єктивного аналізу соціальних явищ серед військовослужбовців, їхніх сімей і працівників, вивчення впливових факторів.

Моніторинг здійснюється через ведення соціальних паспортів у військових частинах і гарнізонах, проведення військово-соціологічних досліджень, а також збір та узагальнення органами військового управління статистичних даних про надання статусу учасника бойових дій, проходження служби, а також заходів, необхідних для забезпечення пільг та соціальних гарантій при звільненні військовослужбовців.

Органи військового управління мають право збирати, обробляти та узагальнювати іншу інформацію, що стосується соціального і правового захисту військовослужбовців та їхніх родин, працівників, результатів інформаційно-роз'яснювальної роботи, гендерної рівності, а також діяльності громадських інститутів у ЗС України.

Обробка персональних даних здійснюється тільки за згодою суб'єкта персональних даних. При зборі, обробці та збереженні персональної інформації про військовослужбовців, їхніх родичів та працівників, відповідальні особи повинні дотримуватися вимог Закону України «Про захист персональних даних» [34].

4) «організація і проведення цільових військово-соціологічних опитувань та досліджень» [50, с. 16].

Військово-соціологічне дослідження – це система послідовних методологічних, методичних і організаційно-технічних процедур для отримання об'єктивної та достовірної інформації про соціальні явища і процеси у військових частинах (підрозділах).

Метою проведення досліджень є вивчення та моніторинг соціальних процесів у військових частинах, визначення умов та факторів, які мають прямий та опосередкований вплив на морально-психологічний стан особового складу, вивчення психології малих груп, надання пропозицій і рекомендацій керівникам органів військового управління, командирам військових частин для

усунення негативних впливів на морально-психологічний стан особового складу.

Дослідження проводяться на засадах добровільної участі респондентів, які мають право знати, які саме відомості про них збираються і як вони використовуватимуться. Інформація, одержана під час проведення досліджень, надається органам військового управління, командирам (начальникам) тільки в узагальненому вигляді, з дотриманням вимог щодо її конфіденційності та етичних норм у соціології для прийняття ними управлінських рішень.

Одним з ефективних методів вивчення соціальних процесів та явищ, що відбуваються у військових підрозділах (колективах) є метод соціометрії, що націлений на виявлення міжособистісних відносин шляхом фіксації взаємних почуттів симпатії і неприязні серед членів групи. Результати досліджень мають бути оформлені у вигляді звітів або довідок-довідей.

Під час соціального супроводу військовослужбовцям та їхнім родинам можуть бути надані різноманітні соціальні послуги з повного переліку, що міститься в відповідному класифікаторі, затвердженому наказом Міністерства соціальної політики від 23 червня 2020 року № 429 «Про затвердження Класифікатора соціальних послуг» [32].

Соціальні послуги для членів сімей військовослужбовців надаються відповідно до чинного законодавства України, яке визначає умови та зміст допомоги для осіб, які потребують підтримки з метою поліпшення їхньої життєдіяльності. Ці послуги можуть бути надані як періодично (за зверненням або за потребою), так і в рамках соціального супроводу (забезпечення комплексної допомоги у вирішенні конкретних проблем).

Послуги надаються на основі принципу добровільності вибору: отримання або відмова від послуг, з урахуванням часу, необхідного для вирішення проблем (стаття 3 Закону України «Про соціальні послуги» [41]) (Додаток Б). Зважаючи на специфіку роботи посадових осіб військових частин, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, певні послуги

можуть бути надані військовослужбовцям, їхнім родинам. Види соціальних послуг, що можуть надаватися військовослужбовцям та членам їх сімей:

1. Інформування (надання інформації з питань соціального захисту населення, у тому числі переліку та адрес надавачів соціальних послуг, умов їх отримання, тарифів на платні соціальні послуги, отримання медичної, правової допомоги, адміністративних послуг та інших видів допомоги).

2. Консультування (комплекс заходів, що здійснюються протягом строку, необхідного для виходу зі складної життєвої ситуації та адаптації особи/сім'ї до нових умов соціального середовища, спрямованих на усунення/пристосування обмежень життєдіяльності, підтримку соціальної незалежності, збереження та продовження соціальної активності особи/сім'ї).

3. Посередництво (використовується при вирішенні конфліктних ситуацій, у наданні допомоги двом сторонам, що конфліктують у розв'язанні складних соціально зумовлених проблем. Також використовується для встановлення і розвитку соціальних взаєностосунків і взаємозв'язку між різними сторонами: клієнтом і організаціями та установами соціальної сфери; державними організаціями, які уповноважені проводити соціальну роботу і неурядовими організаціями та установами).

4. Представництво інтересів (надання допомоги особам/сім'ям, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах, шляхом здійснення заходів, спрямованих на подолання/ пом'якшення складних життєвих обставин, згідно з визначеними потребами).

5. Соціальний супровід сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах (комплекс заходів, що передбачає оцінку потреб отримувача послуги, визначення шляхів вирішення основних проблем, навчання та розвиток навичок, спрямованих на подолання чи мінімізацію складних життєвих обставин, регулярні зустрічі чи відвідування отримувача послуги з метою моніторингу виконання поставлених завдань, сприяння в отриманні інших послуг).

6. Соціальна адаптація (процес і результат активного пристосування військовослужбовця або членів його сім'ї до умов соціального середовища, до суспільних умов життя, що змінюються або вже змінилися. У соціальній адаптації виділяють дві форми:

- 1) активну, коли суб'єкт прагне впливати на середовище з метою його зміни;
- 2) пасивну, коли суб'єкт не прагне до такого впливу і змін).

7. Соціально-психологічна реабілітація (залучення особистості до повсякденної життєдіяльності включення в соціальні відносини на основі відновлення психічних функцій і комунікативних здібностей).

8. Екстрене (кризове) втручання (термінове втручання у кризову ситуацію з метою негайного усунення або мінімізації наслідків такої ситуації, надання допомоги та підтримки, спрямованої на її подолання).

9. Соціальна інтеграція та реінтеграція (поступове повернення особи до самостійного повноцінного життя шляхом надання соціальних послуг).

Основні елементи соціального супроводу:

1. Психологічна підтримка: військовослужбовці часто стикаються з високим рівнем стресу через службу, участь у бойових діях або посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Соціальний супровід має включати надання психологічної допомоги для полегшення наслідків таких станів.

2. Правова підтримка: члени сімей військовослужбовців, а також самі військовослужбовці потребують консультацій та правової допомоги, щоб знати свої права і можливості отримання соціальних гарантій, пільг, а також підтримки в процесах адаптації до цивільного життя після звільнення зі служби.

3. Пільги та соціальні гарантії: важливим елементом соціального супроводу є забезпечення військовослужбовців та їхніх родин пільгами, такими як знижки на житло, медичне обслуговування, виплати за звільнення або поранення, право на отримання статусу учасника бойових дій тощо.

4. Підтримка сімей військовослужбовців: військовослужбовці часто відсутні вдома через службу, що може спричиняти додаткові труднощі для їх родин. Соціальний супровід включає підтримку членів сімей, особливо у випадку складних ситуацій, таких як втрата годувальника, психологічні труднощі або економічні труднощі, пов'язані з відсутністю одного з батьків.

5. Соціальна адаптація після служби: після завершення контракту або звільнення з військової служби військовослужбовці часто стикаються з труднощами при адаптації до цивільного життя. Це може включати труднощі з працевлаштуванням, соціальними зв'язками, а також з відновленням нормального психоемоційного стану. Соціальний супровід допомагає влаштуватися на цивільну роботу, забезпечує переорієнтацію на нові умови життя.

Принципи соціального супроводу:

1. Добровільність: військовослужбовці та члени їх сімей мають право вибору щодо отримання послуг, що надаються в рамках соціального супроводу.

2. Індивідуальний підхід: потреби кожної особи або родини можуть відрізнятися, тому важливо, щоб супровід був адаптований до конкретної ситуації.

3. Конфіденційність: всі особисті дані, які збираються під час соціального супроводу, повинні зберігатися в конфіденційності, відповідно до вимог законодавства про захист персональних даних.

4. Комплексність: соціальний супровід включає не тільки надання окремих послуг, а й координацію дій різних органів і установ для вирішення всіх питань, що можуть виникати в процесі підтримки військовослужбовців та їх сімей.

Проблеми та виклики соціального супроводу:

1. Незадовільне фінансування: часто бюджет на соціальний супровід військовослужбовців є обмеженим, що ускладнює надання всіх необхідних послуг.

2. Недостатня інформаційна підтримка: не всі військовослужбовці та члени їхніх сімей мають повну інформацію про свої права та можливості, що може призводити до недостатнього використання наданих послуг.

3. Психологічна адаптація: військовослужбовці, особливо після участі в бойових діях, можуть мати серйозні психологічні проблеми (ПТСР, депресія тощо), які вимагають комплексної психологічної допомоги. Часто не вистачає кваліфікованих психологів або адаптованих програм допомоги.

4. Затримка в наданні пільг: існують випадки, коли військовослужбовці та їхні родини стикаються з затримками у наданні соціальних пільг або компенсацій, що може погіршити їх фінансове становище.

Соціальний супровід військовослужбовців та їх родин є важливою складовою підтримки як самого військового персоналу, так і їхніх сімей. Це дозволяє знизити соціальну напругу, покращити морально-психологічний стан і забезпечити належні умови для адаптації військовослужбовців до цивільного життя. Однак для ефективності соціального супроводу необхідно вирішити існуючі проблеми, покращити координацію між органами, забезпечити належне фінансування та підвищити обізнаність осіб, що потребують цих послуг.

Таким чином, для забезпечення ефективності соціального супроводу військовослужбовців ЗС України та членів їх сімей надзвичайно важливе значення має чітка взаємодія посадових осіб органів військового управління, військових частин, ТЦК та СП з органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськими і благодійними організаціями.

1.3. Нормативно-правове забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей

Нормативно-правове забезпечення військовослужбовців та їхніх сімей є ключовим аспектом соціальної політики, який визначає права, обов'язки, пільги та гарантії для цієї категорії громадян. Оскільки військовослужбовці виконують важливу державну функцію, пов'язану з обороною та безпекою країни, їхній

правовий статус має особливе регулювання, яке охоплює широкий спектр аспектів: від трудових відносин до соціальних гарантій та правового захисту родин військовослужбовців.

Основні нормативно-правові акти, що регулюють статус військовослужбовців та членів їхніх сімей:

1. Конституція України (статті 3, 17, 46) [15]. Конституція є основним документом, який закріплює права громадян, включаючи військовослужбовців. Вона гарантує рівні права і свободи всім громадянам України, зокрема військовослужбовцям. Окрім того, Конституція закріплює основні принципи функціонування оборонної та військової системи держави.

2. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» [29].

Цей закон є основним нормативним актом, який регулює порядок проходження військової служби, визначає права та обов'язки військовослужбовців, а також умови їхньої соціальної та правової підтримки. Закон визначає умови призову, служби, а також звільнення з військової служби.

3. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей» [39].

Закон охоплює всі аспекти соціального захисту військовослужбовців та їхніх родин: пільги, компенсації, медичне обслуговування, пенсії та інші соціальні гарантії. Окремо цей закон визначає пільги для членів сімей військовослужбовців, особливо в разі загибелі, поранення чи зникнення безвісти.

4. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [42].

Цей закон забезпечує правовий захист ветеранів, в тому числі ветеранів війни та учасників бойових дій, що служили в Збройних силах України. Він регламентує питання надання статусу учасника бойових дій, а також пільги, компенсації та гарантії для цих осіб і членів їхніх сімей.

5. Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» [37].

Цей закон має велике значення для військовослужбовців, оскільки визначає порядок виплати пенсій військовослужбовцям і членам їхніх сімей у разі виходу на пенсію, інвалідності або загибелі. Для військових пенсії визначаються за особливими правилами, з урахуванням специфіки служби та зв'язку з виконанням обов'язків.

6. Закон України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» [44].

Статут регулює внутрішній порядок, правила поведінки, обов'язки і права військовослужбовців у процесі виконання службових завдань. Він визначає організацію служби, взаємодію між військовими підрозділами, порядок чергування, дисципліну, а також механізми взаємодії між військовими і командуванням. Статут має за мету забезпечення належної дисципліни, оперативності та злагодженості в ЗСУ. Положення статуту включають вимоги до службових обов'язків, режиму дня, правила дисциплінарного покарання і відповідальності.

7. Закон України «Про основи національного спротиву» [36].

Закон був ухвалений в Україні з метою зміцнення національної безпеки та обороноздатності країни в умовах сучасних загроз. Закон передбачає розвиток системи національного спротиву, яка включає підготовку цивільного населення до можливих зовнішніх агресій, розвиток територіальної оборони, а також організацію діяльності військових формувань, що займаються підготовкою до захисту національних інтересів. Він надає правові засади для співпраці між цивільними і військовими структурами в умовах війни або збройних конфліктів, підвищуючи роль громадянського спротиву та волонтерських рухів.

8. Закон України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист» [43].

Закон встановлює правовий статус ветеранів, визначає їхні права на пільги та соціальні гарантії. Закон передбачає соціальний захист для ветеранів: надання пільг у медицині, пенсійне забезпечення, доступ до житла, освіти та

працевлаштування, а також компенсації за участь у бойових діях або виконання службових обов'язків в умовах надзвичайних ситуацій. Цей закон спрямований на поліпшення життєвого рівня ветеранів, їх реабілітацію після служби і підтримку в цивільному житті.

9. Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [35].

Закон регулює організацію та порядок мобілізації ресурсів і сил держави у разі загрози національній безпеці або під час війни. Закон встановлює механізм мобілізації людських, матеріальних, фінансових і технічних ресурсів для забезпечення потреб Збройних Сил України та інших військових формувань, а також для підтримки національної безпеки. Мобілізація може бути загальною чи частковою, і вона охоплює всі аспекти мобілізаційної підготовки, зокрема підготовку кадрів, техніки, а також фінансове і логістичне забезпечення.

10. Закон України «Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей» [40].

Закон забезпечує правовий захист осіб, які стали жертвами незаконного позбавлення волі або були незаконно затримані під час війни, а також їхніх родин. Закон гарантує виплату компенсацій та соціальних пільг таким особам, надає правову допомогу для відновлення їх прав і соціального статусу, а також визначає механізми відшкодування збитків для сімей загиблих або зниклих безвісти. Це включає медичну допомогу, компенсації, пільгові виплати та гарантії, а також допомогу в реабілітації.

11. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [30].

Закон визначає основні принципи, за якими держава зобов'язана забезпечувати громадян мінімальними стандартами життєвого рівня. Закон визначає перелік соціальних послуг, пільг і гарантій, які надаються державою, зокрема у сферах охорони здоров'я, освіти, житлових прав, пенсійного забезпечення, допомоги сім'ям та інвалідам. Соціальні стандарти мають на меті

забезпечити гідний рівень життя, гарантуючи базові права кожному громадянину в межах соціальної політики країни.

12. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» [31].

Закон визначає порядок надання фінансової підтримки особам, які втратили роботу. Закон регулює створення системи державного соціального страхування, яка забезпечує громадян виплатами на випадок безробіття. Він визначає механізми надання допомоги по безробіттю, умови її виплати, а також регламентує діяльність фонду загальнообов'язкового соціального страхування. Система надає фінансову підтримку тим, хто шукає роботу, сприяючи їхньому працевлаштуванню та мінімізації соціальних ризиків.

Різні накази, постанови, укази інші підзаконні акти, видані Міністерством оборони, Міністерством соціальної політики, Пенсійним фондом України та іншими органами, регулюють конкретні питання надання соціальних послуг військовослужбовцям, пільги та соціальні гарантії для них та їхніх сімей. Перерахуємо деякі із них:

- Указ Президента України «Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України» від 10.12.2008 р. № 1153/2008.

- Указ Президента України «Про Положення про проходження військової служби у Збройних Силах України іноземцями та особами без громадянства» від 10.06.2016 р. № 248/2016.

- Указ Президента України «Про Національну стратегію у сфері прав людини» від 24.03.2021 р. № 119/2021.

- Постанова Кабінету Міністрів України Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки» від 23.02.2022 р. № 154.

- Постанова кабінету міністрів України «Деякі питання впровадження діяльності служб супроводу військовослужбовців, осіб рядового і

начальницького складу служби цивільного захисту, поліцейських та членів їх сімей» від 20.08.2024 р. № 948.

– Постанова кабінету міністрів України «Про реалізацію експериментального проекту із запровадження договірної форми надання соціальної послуги із соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей у військових частинах (підрозділах) Збройних Сил» від 03.10.2023 р. № 1050.

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення організації направлення осіб із складових сил оборони та сил безпеки, постраждалих у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на лікування за кордон» від 05.04.2022 р. № 411.

– Постанова Кабінету Міністрів України Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» від 14.04.2021 р. № 366-р.

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку та умов забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) захисників та захисниць України та постраждалих учасників Революції Гідності» від 21.06.2017 р. № 432.

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про Єдиний державний реєстр ветеранів війни» від 14.08.2019 р. № 700.

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання статусу члена сім'ї загиблого (померлого) захисника чи захисниці України» від 23.09.2015 р. № 740.

– Постанова Кабінету Міністрів України «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» від 28.02.2022 р. № 168.

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення сім'ям військовослужбовців, захоплених у полон або заручниками, а також інтернованих у нейтральних державах або безвісно відсутніх» від 30.11.2016 р. № 884.

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб» від 30.09.2017 р. № 704.

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевіірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві» від 25 грудня 2013 р. № 975.

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про організацію надання соціальних послуг Постанова Кабінету Міністрів України» від 01.07.2022.

– Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Положення про службу супроводу військовослужбовців та членів їх сімей в системі Міністерства оборони України» від 29.01.2025 р. № 59.

– Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Інструкції про організацію у Збройних Силах України соціального і правового захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, призваних на навчальні (або перевіірочні) та спеціальні збори, та членів їхніх сімей, працівників Збройних Сил України» від 19.01.2016 р. № 27.

– Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Інструкції про організацію виконання Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України» від 10.04.2009 р. № 170.

– Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Інструкції з організації обліку особового складу в системі Міністерства оборони України» від 15.09.2022 р. № 280.

– Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Інструкції про організацію поховання військовослужбовців, які загинули (померли) під час проходження військової служби» від 05.06.2001 р. № 185.

– Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України» від 14.08.2008 р. № 402.

– Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Інструкції про організацію речового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України в мирний час та особливий період» від 29.04.2016 р. № 232.

– Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Порядку проведення службового розслідування у Збройних Силах України» від 21.11.2017 р. № 608.

– Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Інструкції з організації забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей жилими приміщеннями» від 31.07.2018 р. № 380.

– Наказ Генерального штабу Збройних Сил України «Про затвердження Інструкції з оцінювання морально-психологічного стану особового складу Збройних Сил України» від 29.04.2017 р. № 153.

– Наказ Міністерства соціальної політики України «Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах» від 31.07.2016 р. № 318.

– Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження форм обліку соціальної роботи з сім'ями/особами, які перебувають у складних життєвих обставинах» від 13.07.2018 р. № 1005.

Нормативно-правове забезпечення військовослужбовців та їхніх сімей є важливою складовою соціальної політики України, що охоплює широкий спектр законодавчих і підзаконних актів. Це забезпечує військових і їхні родини не лише правовими гарантіями, а й соціальними пільгами та іншими

важливими підтримками, що сприяють належному виконанню службових обов'язків, а також покращують їхні умови життя після служби.

В цілому, система нормативно-правового забезпечення військовослужбовців і їхніх родин спрямована на забезпечення високого рівня соціального захисту, підтримки та адаптації до цивільного життя, що є важливою частиною загальної стратегії національної безпеки та оборони країни.

Висновки до першого розділу

Соціальний захист військовослужбовців та їхніх сімей є важливою складовою національної безпеки та стабільності в Україні. Законодавчі акти, такі як Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», визначають основні права та гарантії для цієї категорії осіб, включаючи права на медичну допомогу, грошове забезпечення, пенсії, освіту, житло та інші соціальні пільги.

Соціальний супровід військовослужбовців та їх родин є важливою складовою підтримки як самого військового персоналу, так і їхніх сімей. Це дозволяє знизити соціальну напругу, покращити морально-психологічний стан і забезпечити належні умови для адаптації військовослужбовців до цивільного життя. Однак для ефективності соціального супроводу необхідно вирішити існуючі проблеми, покращити координацію між органами, забезпечити належне фінансування та підвищити обізнаність осіб, що потребують цих послуг.

Нормативно-правова база створює правову основу для забезпечення належного функціонування армії, підтримки національної безпеки та соціального захисту військовослужбовців і ветеранів, членів їх сімей.

РОЗДІЛ II. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ДО СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ

2.1. Аналіз підготовленості майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей

У період з листопада по грудень 2024 року нами було розроблено анкету та опитано 20 здобувачів освіти (10 здобувачів освіти четвертого та 10 здобувачів освіти п'ятого курсів) спеціальності 231 Соціальна робота, ОПП «Соціальна робота, Соціальна педагогіка», які навчаються за ОС бакалавра та магістра на факультеті педагогічної освіти та соціальної роботи Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Опитування проводилося за допомогою анкетування (див. Додаток В). Місце, дата та час проведення опитування для кожної академічної групи були визначені відповідно до розкладу навчального процесу першого семестру 2024–2025 навчального року. Метою опитування було виявлення рівня готовності майбутніх фахівців із соціальної роботи до здійснення соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей.

Отже, давайте розглянемо детальніше результати дослідження. Перш за все, нас цікавило питання, чи знають здобувачі освіти, що таке «соціальний супровід». Отримані відповіді дозволяють стверджувати наступне (Рис. 2.1.):

- 95% опитаних відповіли: «Так, знаю», і зазначили, що соціальний супровід – це соціальна послуга, під час якої фахівці поетапно допомагають особі або сім'ї, що опинилася в складних життєвих обставинах, подолати труднощі.

- 5% здобувачів освіти зазначили, що «Ні, не знаю», що таке «соціальний супровід».

З огляду на отримані результати, можна стверджувати, що більшість здобувачів освіти мають чітке уявлення про поняття соціального супроводу.

Рис. 2.1. Розподіл відповідей на запитання «Чи знаєте Ви, що таке «соціальний супровід»?», %

Звертаємо вашу увагу на результати відповідей на запитання «Виберіть, з нижче перерахованих завдань ті, які відповідають соціальному супроводу» (Рис. 2.2.). Здобувачі освіти обрали головні завдання, які, на їхню думку, покладені на соціальний супровід. Ось які варіанти вони обрали:

- 1) навчити членів сім'ї мобілізувати власні ресурси для вирішення особистих проблем;
- 2) відновити функції сім'ї для подолання складних життєвих обставин або мінімізації їхнього впливу;
- 3) розвинути в отримувача послуг необхідні компетенції для забезпечення його успішного функціонування в суспільстві;
- 4) забезпечити надання комплексної допомоги у процесі подолання складних життєвих обставин.

Всі здобувачі освіти надали правильну відповідь на поставлене запитання. Ці відповіді вказують на розуміння здобувачами важливих аспектів соціального супроводу, таких як підтримка сімей у складних життєвих

ситуаціях, мобілізація внутрішніх ресурсів і розвиток необхідних компетенцій для адаптації та соціального функціонування.

Рис. 2.2. Розподіл відповідей на запитання «Виберіть, з нижче перерахованих завдань ті, які відповідають соціальному супроводу»

Ми також вирішили з'ясувати, чи є в оточенні здобувачів освіти військовослужбовці. Результати опитування представлені на рисунку 2.3.

Рис. 2.3. Розподіл відповідей на запитання «Чи є у Вашому оточенні військовослужбовці?», здобувачів освіти

Оскільки ми проводимо аналіз підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей, нас цікавило питання чи знають здобувачі освіти із якими проблемами найчастіше стикаються військовослужбовці та члени їх сімей. Ми перерахували загальну проблематику, із якою можуть стикатись військовослужбовці та членів їх сімей. Отримані результати представлені на рисунку 2.4.

Аналіз отриманих результатів показує, що здобувачі освіти соціальної роботи мають чітке уявлення про проблеми, з якими стикаються військовослужбовці та їх сім'ї.

Рис. 2.4. Розподіл відповідей на запитання «Із якими проблемами найчастіше стикаються військовослужбовці та члени їх сімей?», %

Окрім того, ми вирішили перевірити, наскільки добре здобувачі освіти володіють знаннями та навичками щодо соціального супроводу військовослужбовців та члени їх сімей. Результати опитування свідчать, що здобувачі освіти мають різний рівень володіння знаннями та навичками щодо соціального супроводу військовослужбовців і їх сімей. Лише 15% респондентів

вказали, що повністю володіють необхідними знаннями та навичками. Більшість (65%) відзначили, що мають часткові знання, але з більшою мірою впевненості, тоді як 20% мають лише обмежене розуміння цієї теми. Це вказує на необхідність посиленої підготовки у цій сфері, щоб майбутні фахівці могли ефективно працювати з цією категорією клієнтів. Детальні дані можна побачити на рисунку 2.5.

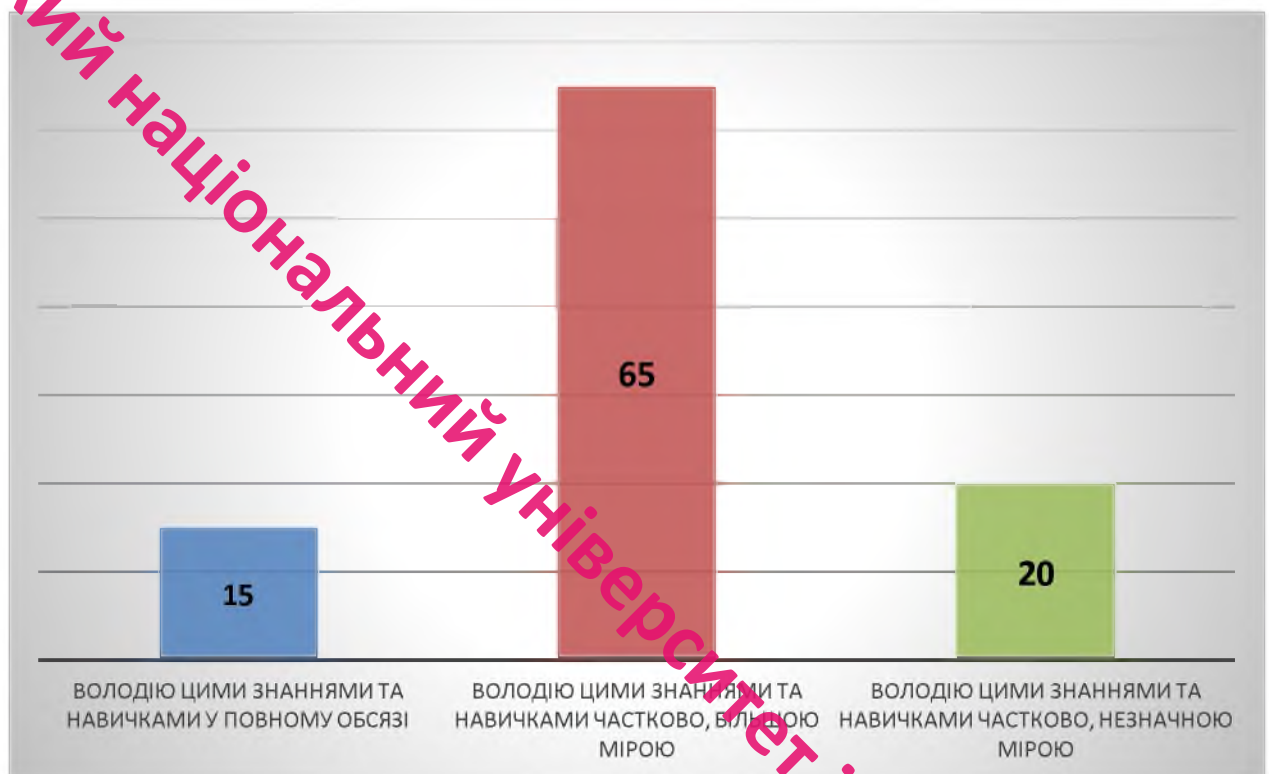

Рис. 2.5. Розподіл відповідей на запитання «Чи достатньо Ви володієте знаннями та навичками щодо соціального супроводу військовослужбовці та члени їх сімей?», %

На запитання «Чи мали Ви практичний досвід або проходили практику, пов'язану із супроводом військовослужбовці та члени їх сімей?», стверджувальну відповідь надав тільки один (5%) здобувач освіти.

Підготовка здобувачів освіти у сфері соціального супроводу військовослужбовців та їх сімей повинна охоплювати ряд важливих тем, які дозволять фахівцям ефективно працювати з цією категорією клієнтів. Тому наше відкрите запитання звучало так «Які теми, на Вашу думку, мають бути

обов'язково включені до підготовки з цієї тематики?». В таблиці 2.1. наведений перелік ключових тем, які прописали здобувачі освіти. На думку здобувачів освіти, ці теми є важливими для опрацювання при вивченні соціального супроводу військовослужбовців та члени їх сімей.

Таблиця 2.1.

Відповіді здобувачів освіти на запитання «Які теми, на Вашу думку, мають бути обов'язково включені до підготовки з цієї тематики?»

№	Теми
1	Методи психологічної реабілітації та адаптації
2	Психологічна підтримка військовослужбовців та їх сімей
3	Підтримка членів сімей, які переживають втрату або травматичні переживання
4	Оформлення статусу учасника бойових дій та його правові наслідки
5	соціальні виплати, пенсії, медичне забезпечення та житлові пільги
6	Види державних соціальних виплат і допомог для військовослужбовців і їхніх родин.
7	Адвокація прав військовослужбовців у державних установах
8	медичний супровід сімей загиблих або поранених військових.
9	Доступ до реабілітаційних послуг (фізичних та психологічних).
10	Проблеми адаптації військових до цивільного життя після повернення з війни
11	Психологічні та соціальні труднощі, з якими стикаються військовослужбовці при поверненні додому
12	Рішення для забезпечення стабільного соціального становища після служби (трудова адаптація, реінтеграція в суспільство).
13	Програми перекваліфікації та працевлаштування для демобілізованих військових
14	Навчальні та професійні програми для військовослужбовців, які хочуть продовжити освіту або змінити спеціалізацію
15	Роль соціальних працівників у наданні необхідної інформації про

	доступні ресурси та допомогу
16	Доступ до інформації щодо соціальних програм для військовослужбовців та їхніх родин
17	Співпраця соціальних працівників з іншими організаціями

Запропоновані здобувачами освіти теми свідчать про те, що здобувачі освіти орієнтуються в даній проблематиці. Ці теми допоможуть здобувачам освіти отримати всебічні знання, необхідні для ефективного супроводу військовослужбовців та їхніх родин в умовах воєнного стану, а також для надання їм необхідної підтримки у період адаптації до мирного життя.

«Чи вважаєте Ви за доцільне введення окремого освітнього компонента, присвяченої соціальному супроводу військовослужбовці та члени їх сімей?» - так звучало наше запитання.

Результати опитування (Рис. 2.6.) показують, що більшість здобувачів освіти вважають доцільним введення окремого освітнього компонента, присвяченого соціальному супроводу військовослужбовців та їх сімей. 17 студентів висловили підтримку цій ідеї, 2 здобувачі освіти були проти, а 1 здобувач освіти залишився невизначеним. Це свідчить про високий рівень зацікавленості та усвідомлення важливості такої теми серед здобувачів освіти.

Останнє запитання в нашій анкеті стосувалося готовності здобувачів освіти надавати послугу соціального супроводу сімей в умовах воєнного стану : «Чи готові Ви, як фахівець із соціальної роботи, в подальшому надавати послугу соціальному супроводу військовослужбовці та члени їх сімей?».

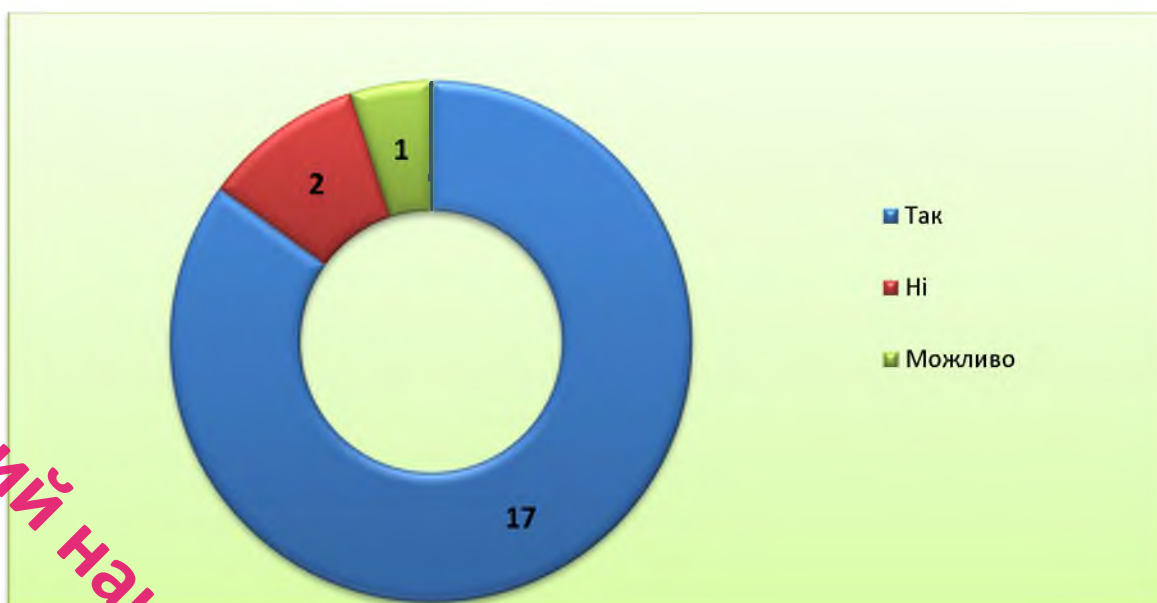

Рис. 2.6. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви за доцільне введення окремого освітнього компонента, присвяченої соціальному супроводу військовослужбовців та члени їх сімей?», здобувачів освіти

Результати показали, що лише 3 (15%) здобувачів освіти висловили готовність до цієї діяльності, тоді як решта 85% не відчують себе готовими до надання такої послуги в майбутньому.

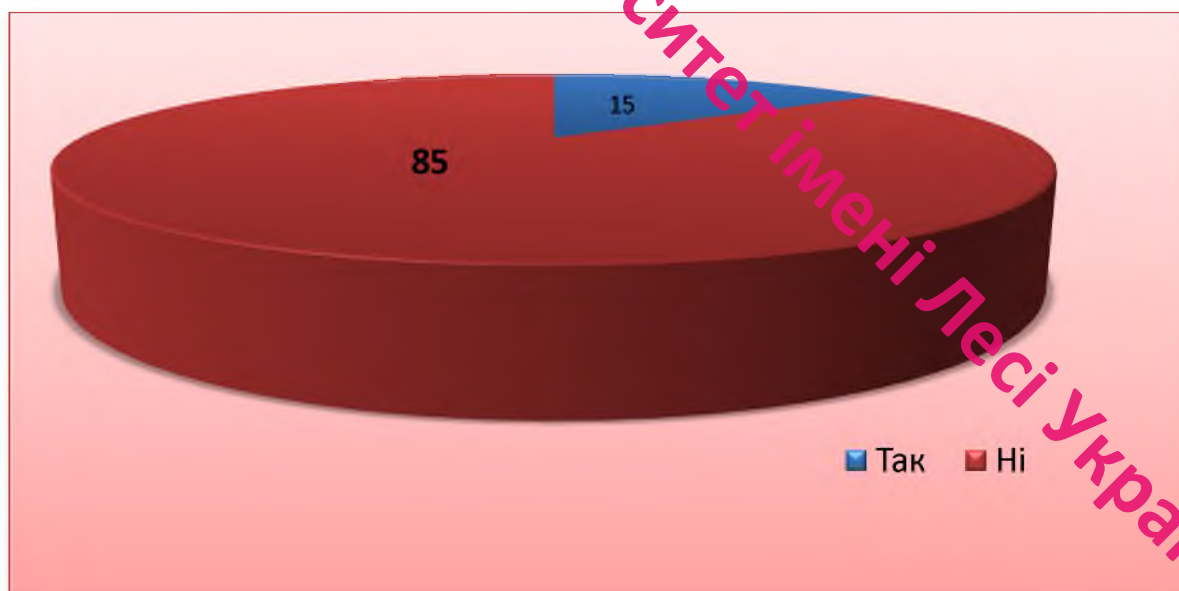

Рис. 2.7. Розподіл відповідей на запитання «Чи готові Ви, як фахівець із соціальної роботи, в подальшому надавати послугу соціальному супроводу військовослужбовців та члени їх сімей?».

Дослідження показало, що більшість здобувачів освіти мають чітке уявлення про соціальний супровід (95%) та проблеми, з якими стикаються військовослужбовці і їхні родини. Однак лише 15% студентів володіють повним набором знань і навичок щодо соціального супроводу цієї категорії клієнтів, а 65% мають часткові знання. Лише 5% мають практичний досвід у цій сфері.

Більшість студентів (85%) підтримують ідею введення окремого освітнього компонента для соціального супроводу військовослужбовців та їхніх родин, що свідчить про їх зацікавленість у цій темі. Однак лише 15% готові надавати соціальний супровід у майбутньому після завершення навчання, що свідчить про необхідність перегляду та коригування підходів до підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи. Зокрема, слід удосконалити практичну складову навчального процесу, щоб випускники могли ефективно використовувати свої знання в умовах сучасних викликів.

2.2. Зміст, форми та методи підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей

Підготовка фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей є важливою складовою соціальної підтримки, яка набуває особливої актуальності в умовах війни та збройних конфліктів. Соціальний супровід військових та їхніх родин включає допомогу в психологічній, матеріальній, правовій та соціальній сферах, що вимагає від соціальних працівників високого рівня кваліфікації та готовності працювати в специфічних умовах.

Підготовка майбутніх фахівців із соціальної роботи для супроводу військовослужбовців і членів їх сімей повинна охоплювати такі ключові компоненти:

1. Теоретична підготовка: майбутні соціальні працівники повинні отримати глибокі знання в таких сферах:

– законодавство, що стосується військовослужбовців: знання прав і соціальних гарантій військових і їхніх родин, специфіки законодавчих актів, що регулюють соціальний захист цієї категорії громадян (наприклад, Закони України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [39], «Про соціальні послуги» [41], «Про військовий обов'язок і військову службу» [29]; Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Положення про службу супроводу військовослужбовців та членів їх сімей в системі Міністерства оборони України» [33]; Постанова кабінету міністрів України «Деякі питання впровадження діяльності служб супроводу військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, поліцейських та членів їх сімей» [12] та ін.);

– соціальна політика: розуміння механізмів соціального забезпечення, пільг, медичних послуг та відшкодувань для військових і їхніх родин;

– психологічна підтримка: знання основ психології стресу, травми, а також особливостей психоемоційного стану військових і їхніх близьких у кризових ситуаціях.

2. Соціальна робота в умовах конфлікту: знання специфіки роботи з постраждалими від війни, зокрема з пораненими, родинами загиблих та вимушеними переселенцями.

3. Практична підготовка: соціальні працівники повинні мати навички в організації соціального супроводу військовослужбовців та їх сімей, що включає:

– здійснення психологічної та емоційної підтримки;

– допомога в оформленні пільг, компенсацій, пенсійних виплат;

– робота з кризовими ситуаціями, адаптація до життя після служби (особливо для поранених або звільнених);

– взаємодія з державними установами, медичними та юридичними службами.

4. Розвиток етичних та комунікативних навичок: навчання фахівців комунікаційним стратегіям, необхідним для роботи з військовослужбовцями та їхніми родинами. Врахування етичних аспектів роботи з постраждалими від війни, повага до особистої гідності, конфіденційності та прав громадян.

Для ефективної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи, навчальний процес повинен бути різноманітним та включати кілька форм навчання:

1. *Лекційні заняття*: під час лекцій студенти отримують теоретичні знання про соціальні проблеми, що виникають у військових родинах, особливості роботи з ними, специфіку правового та соціального захисту військовослужбовців та їхніх близьких.

Лекція характеризується переважно монологічною формою викладу, однак сучасні тенденції передбачають її збагачення інтерактивними методами.

У процесі підготовки лекції важливо «врахувати її функції, з-поміж яких нами виокремлюються такі:

1) інформаційно-пізнавальна (донесення сучасних тенденцій у розвитку вищої освіти, науки в Україні та за кордоном, виокремлення кола питань для формування фахових компетентностей);

2) систематизуюча (побудова у логічній послідовності та взаємозв'язку матеріалу змістових модулів з дисципліни);

3) мотиваційне забезпечення освітньої діяльності (сприятельство на розвиток у майбутнього фахівця внутрішньої та зовнішньої мотивації);

4) розвивальна (стимулювання до аналізу та узагальнення одержаної інформації, виокремлення питань, що потребують дослідження, формування критичного мислення, комунікативних навичок);

5) виховуюча (підготовка сучасного фахівця з креативним мисленням, здатним діяти в конкурентному середовищі; національно-мовленнєвої

особистості із сформованими демократичними та морально-етичними цінностями)» [51, с. 24].

2. *Практичні заняття*: на практичних заняттях здобувачі освіти розглядають реальні ситуації соціального супроводу військовослужбовців і членів їх сімей, моделюють різні кризові ситуації, що можуть виникнути в процесі роботи. Це дозволяє їм відпрацювати свої навички та застосувати теоретичні знання на практиці.

3. *Моделювання кризових ситуацій*: здобувачам освіти слід навчатися долати складні ситуації, такі як смерть близьких, психологічні травми, поранення, адаптація до життя після служби тощо. Це може включати рольові ігри та симуляції, що дозволяють «відчути» на собі роботу в умовах стресу.

4. *Виробничі практики*: для здобуття практичного досвіду важливо, щоб здобувачі освіти проходили практику в організаціях, які працюють із військовими, такими як державні установи, лікарні, військові госпіталі, організації, що надають психологічну та соціальну допомогу. Практика дає можливість здобувачам освіти працювати безпосередньо з військовими родинами, оцінювати їхні потреби та надавати реальну допомогу.

5. *Тренінг, конференції*: оскільки ситуація в країні може швидко змінюватися, організація курсів для здобувачів освіти, які будуть працювати з військовими та їхніми родинами, є важливою частиною підготовки. В основній частині тренінгу використовуються різноманітні інтерактивні методи навчання: рольові ігри, обмін знаннями, робота в групах, «прес-конференції», інтерв'ю, дискусія, «аукціон ідей», навчальні ігри, «мозковий штурм», «експертні групи», ділові ігри, «незакінчені речення», відеозаписи, усні й письмові презентації, аналіз практичних прикладів тощо.

Серед актуальних та потужних сучасних методів і прийомів розвитку активності пізнавальної діяльності виокремлюють: фрірайтинг, нейрогімнастику, прийоми роботи з текстом («SQ3R», скімінг та сканування), інфографіка тощо» [54, с. 380].

Основними компонентами технології підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до надання соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей є:

- ціннісно-орієнтаційний компонент (формування готовності фахівців до соціального супроводу сімей в умовах воєнного стану, визначення мети, завдань та принципів цієї діяльності);
- змістовний компонент (розробка системи професійних знань, умінь та навичок для ефективної роботи в територіальній громаді);
- технологічно-процесуальний компонент (визначення форм, методів і засобів професійної підготовки);
- діагностично-результативний компонент (оцінка динаміки змін рівня готовності майбутніх фахівців до соціального супроводу сімей в умовах воєнного стану за допомогою діагностичних інструментів).

Ми рекомендуємо в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей застосовувати різноманітні методи навчання.:

- «когнітивні (диспут, дискусія, метод запитань та відповідей, робота в групах, проблемного викладу, електронного викладу, імітація випадку);
- креативні («мозкового штурму», синетика, евристики, проектів, «морфологічного аналізу»);
- організації пізнавальної діяльності (рольова гра, робота з реальним випадком, метод проектування професійної діяльності, Інтернет-конференції, фоторепортажі, телепрограми);
- контролю й оцінювання навчальної діяльності (письмові роботи, презентації, проекти, повідомлення, виступи на семінарських і практичних заняттях, захист курсових робіт)»[47, с.16-17].

Ми переконані, що навчання повинно здійснюватися через співпрацю, адже свідомість розвивається не лише через виконання конкретних завдань, а й через взаємодію з іншими. Такий підхід до навчання ґрунтується на

взаєморозумінні між викладачем і студентом, яке досягається через емоційне сприйняття матеріалу, використання інноваційних методик і стимулювання позитивних емоцій, що мотивують студентів до постійного самовдосконалення.

Однією з основних проблем підготовки фахівців із соціальної роботи в вищих навчальних закладах є питання балансування гуманітарних і професійних дисциплін, а також поєднання універсальності та спеціалізації в навчальному процесі. З одного боку, система підготовки потребує універсальності та створення єдиного теоретичного підходу й структурованих знань. З іншого – соціальна сфера та суспільство вимагають практично орієнтованих фахівців, які володіють конкретними знаннями, навичками та компетенціями, що мають безпосереднє застосування в професійній діяльності.

Підготовка майбутніх фахівців із соціальної роботи для супроводу військовослужбовців і їхніх сімей вимагає комплексного підходу, який поєднує теоретичні знання, практичні навички та психологічну підготовленість до роботи в умовах кризових ситуацій. Розуміння специфіки потреб військових родин, ефективне використання соціальних, психологічних і правових методів допомоги, а також здатність до швидкої адаптації в умовах воєнного часу є ключовими аспектами, що забезпечують високий рівень підготовки соціальних працівників.

Отже, готовність майбутніх фахівців із соціальної роботи до супроводу військовослужбовців та їхніх родин передбачає наявність у здобувачів освіти глибоких знань про специфіку роботи з цією категорією осіб, моделей соціальної роботи, особливостей ведення випадку, різновидів випадків та ролі соціального працівника в супроводі осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Важливим є також розвиток професійних, соціальних і особистісних мотивів до майбутньої роботи, переконаність у її необхідності, а також здатність застосовувати творчий підхід до вирішення практичних завдань, знаходити нестандартні рішення і можливості для їх реалізації.

2.3. Розробка силабусу «Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей»

Аналіз навчальних планів підготовки здобувачів освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» на рівнях «бакалавр» та «магістр» показав, що здобувачі освіти вивчають окремі аспекти соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей. Одночасно опитування серед майбутніх фахівців із соціальної роботи виявило, що більшість з них мають лише теоретичні знання і не мають чіткої уяви про їх практичне застосування. Здобувачі освіти мають поверхнєве уявлення щодо алгоритму дій при соціальному супроводі військовослужбовців та членів їх сімей і не усвідомлюють до кінця важливість цієї діяльності. Крім того, більше половини випускників цієї спеціальності не готові працювати в цьому напрямку.

У цьому контексті ми вважаємо, що важливою умовою для формування готовності майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу військовослужбовців та їх сімей є поєднання загальної підготовки, що базується на основних освітніх компонентах, із спеціалізованою підготовкою. Основу цієї спеціалізованої підготовки складає вибірковий освітній компонент «Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей» (Додаток Г), який доповнює загальну підготовку і дозволяє отримати кваліфікованого фахівця після завершення університету. Зміст цього компонента, який може оновлюватися і доповнюватися, дає можливість ознайомити здобувачів освіти із сучасними досягненнями науки і практики, а також поглибити й розширити їхні професійні знання та навички. Інтегрований підхід до побудови вибіркового компоненту дозволяє створювати міждисциплінарні зв'язки та забезпечувати логічну послідовність у підготовці соціальних працівників. Вивчення ВОК «Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей» має відбуватися після вивчення теоретичних аспектів соціальної роботи, соціології, соціальної педагогіки, психології та права. Процес вивчення цього компонента передбачає поступове ускладнення діяльності – від навчальної до наукової, при цьому знання і навички, отримані під час вивчення основних освітніх компонентів,

служать основою для засвоєння матеріалу курсу в VIII семестрі.

Вибірковий освітній компонент «Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей» вивчає специфіку надання соціальних послуг та підтримки військовослужбовцям і їхнім родинам в умовах різних життєвих ситуацій, зокрема в умовах воєнного стану. Цей БОК охоплює кілька ключових аспектів:

1. Особливості соціального супроводу військовослужбовців: специфіка роботи з військовими та їх сім'ями в умовах стресових ситуацій, посттравматичних розладів, адаптації до цивільного життя після служби; вивчення проблем, які можуть виникати у військовослужбовців, таких як психологічні травми, втрата здоров'я, соціальна ізоляція тощо.

2. Психологічна та соціальна підтримка: методи і стратегії психологічного консультування та реабілітації; роль соціального працівника в підтримці військовослужбовців, які переживають стрес, травму чи інші проблеми.

3. Організація соціального супроводу сімей військовослужбовців: особливості супроводу сімей, які стикаються з труднощами через службу їхніх членів (психологічні, фінансові, правові аспекти); підтримка сімей в період розлуки з військовослужбовцем, допомога у вирішенні побутових та соціальних проблем.

4. Правові аспекти соціальної роботи з військовослужбовцями та їхніми родинами: аналіз законодавчих актів, які регулюють права та соціальні гарантії військових і членів їхніх сімей; правові інструменти підтримки та захисту інтересів військовослужбовців.

5. Робота з організаціями та інститутами, що підтримують військових: взаємодія з державними установами, неурядовими організаціями, фондами, що працюють із цією категорією осіб; організація допомоги на рівні місцевих громад і соціальних служб.

6. Практичні методи соціального супроводу: алгоритм дій соціального працівника в умовах воєнного стану та в кризових ситуаціях; техніки та методи

роботи з конкретними випадками військовослужбовців та їхніх родин.

Загалом, цей ВОК спрямований на забезпечення здобувачів освіти знаннями, які дозволяють ефективно працювати в складних умовах, допомагаючи військовослужбовцям і їх сім'ям адаптуватися до нових обставин, вирішувати соціальні та психологічні проблеми.

Програма ВОК містить два змістових модуля: Змістовий модуль I. «Теоретичні основи та правові аспекти соціального супроводу військовослужбовців та їх родин», який охоплює теоретичні знання, правові норми та загальні принципи соціального супроводу військових і їхніх сімей та Змістовий модуль II «Практичні аспекти соціального супроводу військовослужбовців та їх сімей», який фокусується на практичних методах і стратегіях роботи з військовослужбовцями та їхніми родинами, зокрема в умовах війни або інших кризових ситуацій.

Змістовий модуль I включає наступні теми: «Особливості соціального супроводу військовослужбовців у умовах воєнного стану», «Правові аспекти соціальної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями», «Роль соціального працівника у наданні підтримки ветеранам війни та їхнім родинам», «Етичні проблеми та виклики в соціальній роботі з військовослужбовцями та їх родинами».

Змістовий модуль II включає наступні теми: «Психологічна підтримка військовослужбовців: стрес, посттравматичний синдром і адаптація до цивільного життя», «Соціальний супровід родин військовослужбовців під час тривалої відсутності або бойових дій», «Методи надання соціальної допомоги військовослужбовцям та членам їх сімей у кризових ситуаціях», «Підтримка сімей військовослужбовців: соціальні та економічні аспекти», «Соціальний супровід військовослужбовців, які отримали інвалідність під час виконання службових обов'язків», «Організація роботи з соціальними службами та неурядовими організаціями для підтримки військовослужбовців».

Ці теми покривають різні аспекти соціального супроводу військовослужбовців і їх сімей і допомагають здобувачам освіти не лише

отримати теоретичні знання, а й розвивати практичні навички, необхідні для роботи в даній сфері.

Таким чином, перший модуль орієнтований на теоретичні основи соціального супроводу, правові аспекти та етичні питання, а другий – на практичні методи роботи з військовими та їх сімей, зокрема у кризових ситуаціях і з особами, що пережили травму чи інвалідність. Цей поділ дозволяє здобувачам освіти поступово освоювати як теоретичні, так і практичні навички, необхідні для ефективної роботи в цій сфері.

До самостійної роботи належать завдання творчого характеру, які дають здобувачам освіти можливість не лише повторювати отриману інформацію, але й поглиблювати, доповнювати та закріплювати свої знання.

Організуючи освітній процес у закладах вищої освіти, важливо використовувати методи і форми навчання, які не тільки забезпечують набуття знань і навичок, але й сприяють формуванню професійних цінностей. Це включає як основні, так і спеціалізовані вміння спілкування, здатність встановлювати професійні стосунки з клієнтами, допомагати їм «побачити» себе з іншої перспективи, а також навички аналізу проблемних ситуацій, постановки цілей, розробки плану дій та оцінки власних і клієнтських дій.

Отже, під час викладання БОК ми рекомендуємо застосовувати такі методи навчання:

1) *Лекційне заняття:*

– традиційна лекція – це лекція, на якій викладається теоретичний матеріал. Основною метою такої лекції є надання теоретичних основ, стимулювання інтересу до освітнього компонента та створення орієнтирів для самостійної роботи з курсом;

– лекція-візуалізація – це лекція, в якій активно використовуються демонстраційні матеріали та наочні засоби, що не лише доповнюють усну інформацію, а й стають основними носіями змісту. Читання лекції перетворюється на вільне і детальне коментування підготовлених матеріалів.

Важливими аспектами цієї лекції є візуальна логіка, ритм подачі матеріалу, його дозування та вміння викладача взаємодіяти з аудиторією;

– проблемна лекція – це лекція, яка належить до активних методів навчання. На такій лекції новий матеріал подається як невідоме, яке необхідно «відкрити». Викладач створює проблемну ситуацію, спонукаючи студентів до пошуку розв'язання, поступово наближаючи їх до відповіді. Проблемна задача містить суперечності, які потрібно знайти і вирішити. Цей тип лекції розвиває теоретичне мислення, пізнавальний інтерес до предмета та стимулює професійну мотивацію. Важливо, що цей метод неможливо застосувати без попереднього ознайомлення студентів з матеріалом ОК;

– лекція-прес-конференція – це форма лекції, організована у вигляді дискусії для оцінки рівня засвоєння матеріалу. Основною метою такої лекції є активізація участі здобувачів освіти, надаючи кожному з них можливість висловитись. Лекція-прес-конференція може проводитись: на початку вивчення теми, щоб з'ясувати інтереси та потреби студентів, а також оцінити їхню підготовленість; в середині ОК для акцентування уваги на ключових моментах навчального матеріалу; в кінці ОК або теми для обговорення можливостей практичного застосування отриманих знань;

– лекція-провокація – це тип лекції, який орієнтований на розвиток у здобувачів освіти здатності швидко аналізувати професійні ситуації, виступати в ролі експертів, опонентів або рецензентів, а також виявляти недостовірну чи неточну інформацію. Такі навички формуються за допомогою ігрових методів, що включають елементи конфліктності, проблемності та спільної роботи.

2) Практичне заняття:

– традиційне практичне (лабораторне) заняття – це процес поступового виконання конкретних завдань для досягнення визначеного результату під наглядом викладача. Основною метою такого заняття є поглиблення, розширення та уточнення знань, отриманих під час лекцій;

– ділова гра – це симуляція реальної виробничої (економічної) ситуації, що проводиться у формі гри. Кожен учасник виконує певну роль і реалізує дії,

які відображають реальну поведінку людей, але з урахуванням встановлених правил гри. Головною метою ділової гри є розвиток теоретичного та практичного мислення в професійному контексті;

– круглий стіл – це практичне заняття, на якому обговорюються різні точки зору на одне й те ж питання, що дозволяє учасникам дійти спільних рішень і визначити єдину позицію. Основною метою круглого столу є поглиблення теоретичних знань і прогнозування практичних результатів;

– мозковий штурм («мозкова атака») – це практичне заняття, в ході якого вирішення проблеми стимулюється через творчий підхід учасників. Вони пропонують якнайбільше варіантів рішень, з яких вибирається найбільш підходящий для практичного застосування. Основною метою є стимулювання творчості, гнучкості мислення та відмови від звичних підходів для досягнення практичного результату;

– кейс-метод – це метод організації практичних занять, який допомагає розвивати вміння аналізувати ситуації, оцінювати альтернативи, вибирати оптимальні рішення та планувати їх реалізацію. Основною метою є активізація участі кожного студента в процесі аналізу ситуації та прийняття рішень, а також формування навичок командної роботи та швидкого прийняття рішень в умовах обмеженої інформації та часу.

Для діагностики успішності навчання здобувачів освіти ми пропонуємо використовувати такі методи та засоби:

- тестування;
- опитування;
- самостійна робота.

Форма контролю вивчення вибіркового освітнього компонента «Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей» передбачає залік. Поточний контроль здійснюється під час практичних занять і має на меті оцінити рівень підготовленості здобувачів освіти до виконання конкретних завдань. Поточний контроль може проводитись у різних формах, таких як опитування, робота в малих групах, індивідуальні завдання, виступи на

практичних заняттях, участь у дискусіях та дебатах, експрес-контроль, перевірка засвоєння матеріалу для самостійного опрацювання та інші. Максимальна кількість балів за кожну форму роботи вказана в таблиці 2 силабуса (Додаток Г.) освітнього компонента.

У результаті розробки вибіркового освітнього компонента «Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей» було виявлено, що більшість здобувачів освіти мають теоретичні знання, але не мають чіткого уявлення про їх практичне застосування. Тому важливим є поєднання загальної підготовки із спеціалізованою, що дозволить підготувати кваліфікованих фахівців у цій сфері. Програма ВОК охоплює як теоретичні, так і практичні аспекти, зокрема правові, психологічні та соціальні методи супроводу військовослужбовців і їх родин, з урахуванням специфіки воєнного стану.

Методи навчання включають лекції, практичні заняття, ділові ігри, круглі столи та інші інтерактивні форми, що стимулюють розвиток як теоретичних, так і практичних навичок. Контроль за навчанням здійснюється через різні форми поточного контролю, зокрема опитування, індивідуальні завдання та участь у дискусіях.

Отже, цей ВОК спрямований на формування у здобувачів освіти комплексних знань і навичок, що дозволяють ефективно працювати з військовослужбовцями та їх сім'ями в складних життєвих ситуаціях, сприяючи їхній адаптації та соціальній реабілітації.

Висновки до другого розділу

Дослідження показало, що більшість здобувачів освіти мають чітке уявлення про соціальний супровід (95%) та проблеми, з якими стикаються військовослужбовці і їхні родини. Однак лише 15% студентів володіють повним набором знань і навичок щодо соціального супроводу цієї категорії клієнтів, а 65% мають часткові знання. Лише 5% мають практичний досвід у цій сфері.

Більшість студентів (85%) підтримують ідею введення окремого освітнього компонента для соціального супроводу військовослужбовців та їхніх родин, що свідчить про їх зацікавленість у цій темі. Однак лише 15% готові надавати соціальний супровід у майбутньому після завершення навчання, що свідчить про необхідність перегляду та коригування підходів до підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи. Зокрема, слід удосконалити практичну складову навчального процесу, щоб випускники могли ефективно використовувати свої знання в умовах сучасних викликів.

Готовність майбутніх фахівців із соціальної роботи до супроводу військовослужбовців та їхніх родин передбачає наявність у здобувачів освіти глибоких знань про специфіку роботи з цією категорією осіб, моделей соціальної роботи, особливостей ведення випадку, різновидів випадків та ролі соціального працівника в супроводі осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Важливим є також розвиток професійних, соціальних і особистісних мотивів до майбутньої роботи, переконаність у її необхідності, а також здатність застосовувати творчий підхід до вирішення практичних завдань, знаходити нестандартні рішення і можливості для їх реалізації.

Розробка вибіркового освітнього компонента «Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей» є важливим кроком у підготовці майбутніх фахівців із соціальної роботи, здатних працювати в умовах, що вимагають комплексного підходу до підтримки військовослужбовців та їх родин. Проведений аналіз навчальних планів та опитування серед здобувачів освіти показав, що більшість студентів мають теоретичні знання, але не мають достатнього практичного досвіду для ефективної роботи у цій сфері. Це свідчить про необхідність інтеграції спеціалізованого навчального компонента, який би сприяв розвитку не лише теоретичних знань, а й практичних навичок, необхідних для роботи з цією специфічною категорією осіб.

ВИСНОВКИ

Враховуючи вищезазначене, можна зробити такі висновки з нашої магістерської роботи:

Соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей в Україні є важливою складовою національної безпеки та соціальної стабільності. В умовах війни, що триває, зросла потреба в підтримці цієї категорії осіб, що вимагає комплексного підходу з боку держави, громадських організацій та волонтерів. Законодавчі акти, такі як Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», визначають основні права та пільги для військових і їх родин, що охоплюють не лише матеріально-побутові аспекти (грошове забезпечення, медичне обслуговування, житло, пенсії), а й гуманітарно-правові (право на освіту, політичну діяльність, правову допомогу).

Система соціального захисту складається з двох основних аспектів: гуманітарно-правового, що включає захист громадянських прав і свобод, та матеріально-побутового, що забезпечує військових та їхні сім'ї необхідними ресурсами для підтримки стабільного життя. У зв'язку з постійними змінами в умовах війни, держава активно адаптує свої заходи підтримки, зокрема через розвиток системи супроводу, реабілітації та адаптації для військових, що були поранені або отримали психологічні травми.

Ефективний соціальний захист військовослужбовців сприяє не лише покращенню їхнього добробуту, але й підвищенню національної безпеки та стабільності в Україні.

Соціальний супровід військовослужбовців та їх сімей є важливою складовою системи соціального захисту, що включає надання комплексу соціальних послуг для підтримки осіб, які опинилися в складних життєвих обставинах. Він має за мету подолання або мінімізацію негативних наслідків, які можуть виникнути через службу в армії або важкі життєві ситуації, зокрема втрата годувальника, травми, психологічні проблеми, а також складнощі з адаптацією після звільнення з військової служби.

Соціальний супровід військовослужбовців і їх сімей передбачає надання інформативної, психологічної, правової допомоги, підтримки в адаптації до нових умов та соціальної реабілітації. Це може включати допомогу з наданням пільг, медичних та правових консультацій, організацію соціальних програм для полегшення інтеграції в цивільне життя після служби, а також допомогу в кризових ситуаціях.

Незважаючи на важливість цієї системи, існують певні проблеми, зокрема недостатнє фінансування, проблеми з інформаційною підтримкою, затримки в наданні пільг, а також потреба в більш кваліфікованих психологах для лікування ПТСР та інших психологічних розладів. Зазначена система соціального супроводу потребує вдосконалення через покращення координації між різними органами і спеціалістами, підвищення обізнаності серед військовослужбовців та їхніх сімей щодо доступних послуг та забезпечення більш ефективного фінансування.

Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей є важливим елементом їх соціальної підтримки та адаптації, і для його ефективності необхідно забезпечити інтеграцію з іншими соціальними службами, покращити фінансування та оперативність надання допомоги, а також навчати фахівців для надання комплексної допомоги в умовах постійних змін в соціальних умовах.

Проведене нами дослідження показало, що більшість здобувачів освіти мають чітке уявлення про соціальний супровід (95%) та проблеми, з якими стикаються військовослужбовці і їхні родини. Однак лише 15% здобувачів освіти володіють знаннями та навичками щодо соціального супроводу даної категорії клієнтів, а 65% мають часткові знання. Лише 5% мають практичний досвід у цій сфері.

Більшість здобувачів освіти (85%) підтримують ідею введення окремого освітнього компонента для соціального супроводу військовослужбовців та їх сімей, що свідчить про їх зацікавленість у цій темі. Однак лише 15% готові надавати соціальний супровід у майбутньому після завершення навчання, що свідчить про необхідність перегляду та коригування підходів до підготовки

майбутніх фахівців із соціальної роботи. Зокрема, слід удосконалити практичну складову навчального процесу, щоб випускники могли ефективно використовувати свої знання в умовах сучасних викликів.

Розроблений вибірковий освітній компонент «Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей» забезпечує підготовку кваліфікованих фахівців, які здатні ефективно працювати з військовими та їх родинами, враховуючи специфіку їхнього становища, особливості адаптації до цивільного життя після служби, а також проблеми, з якими вони стикаються в умовах воєнного стану чи посттравматичних розладів. У результаті, цей БОК значно підвищує готовність майбутніх соціальних фахівців до роботи в цій важливій та складній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Rusal L.M Certain aspects of social and legal protection of military personnel in Ukraine. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/338299/326660> (дата звернення: 25.06.2025).
2. Андрейчук С.К., Морущко О.О., Гасяк М.С. Стан пенсійного забезпечення військовослужбовців і членів їхніх сімей. *Scientific Bulletin of UNFU*. 2021. № 31(2). С. 75-80.
3. Архипова С., Бік О. Соціальна робота з військовослужбовцями – учасниками АТО, звільненими в запас. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2021. № 6. С. 64-77.
4. Бейкун А., Клачко А. Соціальний захист військовослужбовців: нормативно-правове забезпечення та сутність. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 90-94.
5. Бичук І.О. Соціальний супровід сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах (з досвіду викладання навчальної дисципліни «Соціальний супровід»). *Ввічливість. Humanitas*. 2021. № 4. С. 3-9.
6. Бортняк К.В., Макарова Т.П. Сучасний стан адміністративно-правової системи соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2024. № 2. С. 130-139.
7. Варава І.П., Череватюк В.Б. Правовий механізм захисту прав військовослужбовців в Україні під час воєнного стану. *Юридичний вісник*. 2024. № 1 (70). С. 29-36.
8. Гринько Р.В., Мота А.Ф., Петrenchенко С.А. Соціальний захист військовослужбовців в умовах воєнного стану. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 161-166.
9. Грищенко І.М. Державна політика у сфері соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих ветеранів війни, членів сімей загиблих захисників та захисниць України. *Суспільство та національні інтереси*. 2024. № 8. С. 584-598.

10. Грішнова О., Лисенко В. Реінтеграція учасників бойових дій у цивільне життя: проблеми зайнятості та шляхи їх розв'язання. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2024. № (2(74)). С. 146-156.

11. Державні гарантії захисту соціальних прав військовослужбовців і членів їх сімей: загальний соціальний захист військовослужбовців і членів їх сімей; соціальний захист військовослужбовців і членів їх сімей в особливий період (зокрема під час воєнного стану); міжнародний аспект соціального захисту військовослужбовців (стандарти НАТО) / укл. О.А. Джус та ін. Київ : ВД «Професіонал», 2023. 594 с.

12. Деякі питання впровадження діяльності служб супроводу військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, поліцейських та членів їх сімей: Постанова кабінету міністрів України від 20.08.2024 № 948. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/948-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.06.2025).

13. Дуля А. Підготовка майбутніх соціальних працівників до здійснення соціальної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27. Том 2. С. 193-198.

14. Колеснікова М., Глущенко А. Комплексна підтримка військовослужбовців та їх сімей. *Věda a perspektivy*. 2025. № 3 (46). С. 307-319.

15. Конституція України. від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.06.2025).

16. Куруч А. Концепція безбар'єрних соціальних закладів для реінтеграції учасників бойових дій та членів їх сімей в контексті соціального супроводу військовослужбовці. *Věda a perspektivy*. 2024. № 12 (43). С. 229-237.

17. Лагодзінський В.В., Єфімова В.В. Сучасна система соціальної підтримки захисників батьківщини в уявленнях військовослужбовців збройних сил України. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2024. Вип. 102. С. 58-66.

18. Ленда О.В. Військовослужбовець як спеціальний суб'єкт самовільного залишення військової частини чи місця служби. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Вип. 6. С. 72-75.

19. Лукічов В., Арнаутова В., Нікітюк Т., Кучеренко С. Основні права військовослужбовців в українському законодавстві. Проект «Посилення демократичного контролю над Збройними Силами України». Міністерством Оборони України. ОБСЄ в Україні. 2019. 35 с.

20. Мазуренко Л.І. Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців: Нормативно-правове забезпечення. *Актуальні проблеми політики*. 2023. № 71. С. 223-231.

21. Макарова Т.П. Актуальність захисту прав військовослужбовців під час воєнного стану в Україні відповідно до європейської конвенції з прав людини. *Публічне право*. 2024. № 1 (53). С.36-46.

22. Мальцева О., Повещенко А. Оцінка потреб військовослужбовців ЗСУ та членів їх сімей як основа надання їм соціального захисту та соціального супроводу.

URL:

<https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1946867>

(дата

звернення: 25.05.2025).

23. Мельник Т.М. Військовозобов'язаний та військовослужбовець: сучасні підходи до розуміння понять. *Галицькі студії. Юридичні науки*. 2023. № 1. С 40-45.

24. Наньєва М.І. Соціальний захист військовослужбовців: актуальні питання сьогодення. *Академічні візії*. 2025. Вип. 41. URL:

[file:///C:/Users/Admin/Downloads/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20(1).pdf) (дата звернення: 25.06.2025).

25. Пенсійне забезпечення військовослужбовців в умовах воєнного стану. Загальне пенсійне забезпечення в умовах воєнного стану. / укл. : І.М. Копотун, Київ : ВД «Професіонал», 2023. 692 с.

26. Петрик О.Л. Досвід США щодо державної підтримки військовослужбовців, ветеранів і членів їх сімей у сфері професійної

самореалізації. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/246/6659/15007-1> (дата звернення: 20.05.2025).

27. Петков С.В., Губарєв С.В. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей у Великобританії. *Інтернаука. Серія: Юридичні науки*. 2024. № 6. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2024-6-9986> (дата звернення: 25.06.2025).

28. Потреби ветеранів 2023. Дослідження Українського ветеранського фонду Міністерства у справах ветеранів у партнерстві із соціологічною групою «Рейтинг», січень – квітень 2023 року. URL: [URL:https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/11/Potreby_veteraniv_2023.pdf](https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/11/Potreby_veteraniv_2023.pdf) (дата звернення: 21.05.2025).

29. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 25.06.2025).

30. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 № 2017-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text21> (дата звернення: 25.06.2025).

31. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 № 1533-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text> (дата звернення: 25.06.2025).

32. Про затвердження Класифікатора соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики від 23.06.2020 № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text> https://bahmat.at.ua/zvereva_socialna_robota.pdf (дата звернення: 25.06.2025).

33. Про затвердження Положення про службу супроводу військовослужбовців та членів їх сімей в системі Міністерства оборони України: Наказ Міністерства оборони України від 29.01.2025 № 59. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0213-25#Text> (дата звернення: 25.06.2025).

34. Про захист персональних даних: Закону України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 25.06.2025).

35. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 25.06.2025).

36. Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата звернення: 25.06.2025).

37. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1992. № 2262-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text> (дата звернення: 25.06.2025).

38. Про реалізацію експериментального проекту із запровадження договірної форми надання соціальної послуги із соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей у військових частинах (підрозділах) Збройних Сил: Постанова кабінету міністрів України від 03.10.2023 № 1050. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1050-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.06.2025).

39. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення 11.09.2025).

40. Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей: Закон України від 26.01.2022 № 2010-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2010-20#n53> (дата звернення: 25.06.2025).

41. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 04.09.2025).

42. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення 30.04.2025).

43. Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх

соціальний захист: Закон України від 24.03.1998 № 203/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.06.2025).

44. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text> (дата звернення: 25.06.2025).

45. Протас О. Медіація як технологія соціального супроводу дітей, які перебувають в складних життєвих обставинах. *Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка*. 2022. Вип 52. Том 3. С. 178-188.

46. Сидоренко А.О. Соціальний захист членів сімей військовослужбовців в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 6. С. 151-155.

47. Слозанська Г.І. Професійна підготовка соціальних працівників у вищих навчальних закладах Австралії : автореф. дис ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2011. 20 с.

48. Сопівник І. Актуалізація професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи із військовослужбовцями і членами їх сімей. *Humanitarian studios: pedagogics, psychology, philosophy*. 2024. Vol 15(2). С. 124-131.

49. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І.Д. Зверева, О.В.Безпалько, С.Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І.Д. Зверєвої, Г.М. Лактіонової. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 256 с. URL: https://bahmat.at.ua/zvereva_socialna_robota.pdf (дата звернення: 25.06.2025).

50. Соціальний супровід військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей: практичні аспекти діяльності посадових осіб військових частин, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки: методичний посібник / О.В. Герасименко та ін. Київ : НДЦППЗС України, 2023. 130 с.

51. Стеблюк С.В. Лекція як один із видів навчальних занять у закладі вищої освіти: сучасний вимір. *Педагогічна інноватика: сучасність та перспективи*. 2024. № 6. С. 22-25.

52. Сургунд Н., Радченя В. Фрустрація та толерантність фрустраційного стану членів сімей військовослужбовців. *Psychology Travelogs*. 2024. № 4. С. 147-156.

53. Сьомкіна І.С. Сім'я, яка перебуває в складних життєвих обставинах, як об'єкт соціально-педагогічного супроводу. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/ped/11oct2015/44.pdf> (дата звернення: 25.06.2025).

54. Тріфаніна Л.С. Сучасні методи розвитку пізнавальної активності здобувачів вищої освіти. URL: <https://dspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/3079/1/mono-43-378-389%20%282%29.pdf> (дата звернення: 25.06.2025).

55. Труфанова Ю., Майка Н. Соціальний захист військовослужбовців в умовах воєнного стану: окремі правові аспекти. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 3 (35). С. 45-49.

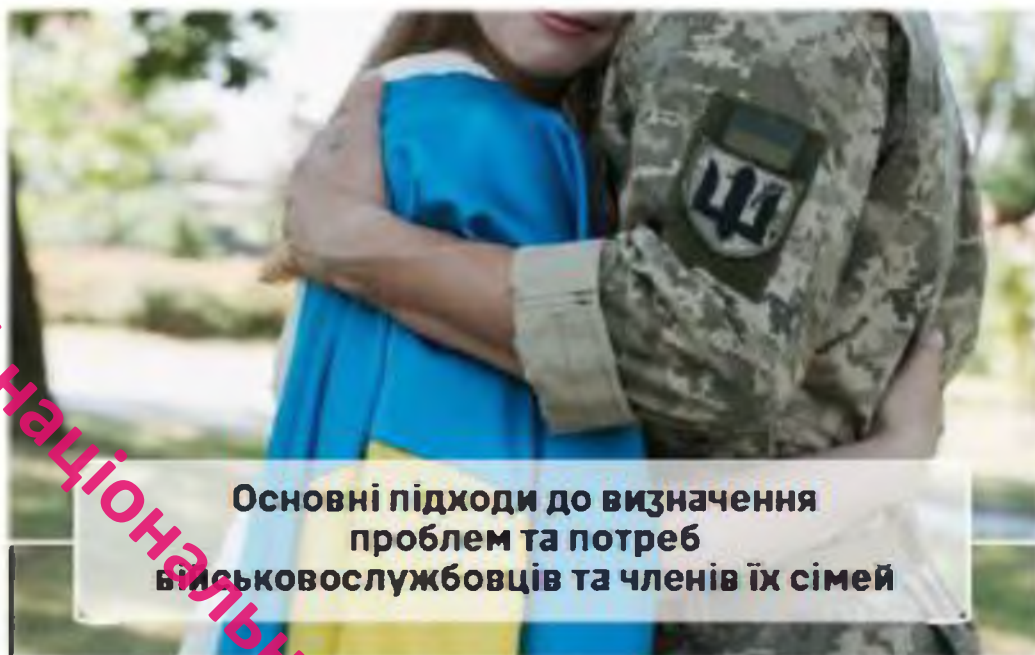
56. Хацер М.В. Соціально-економічні аспекти допомоги військовим і членам їх родин у воєнний та поствоєнний час. *Management and Entrepreneurship: Trends of Development*. 2023. № 1 (23). С. 50-59.

57. Шевчук О.В., Дєточка О.Д. Соціальний супровід військовослужбовців збройних сил України та членів їх сімей: сутність та особливості організації. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2024. Вип. 102. С. 88-97.

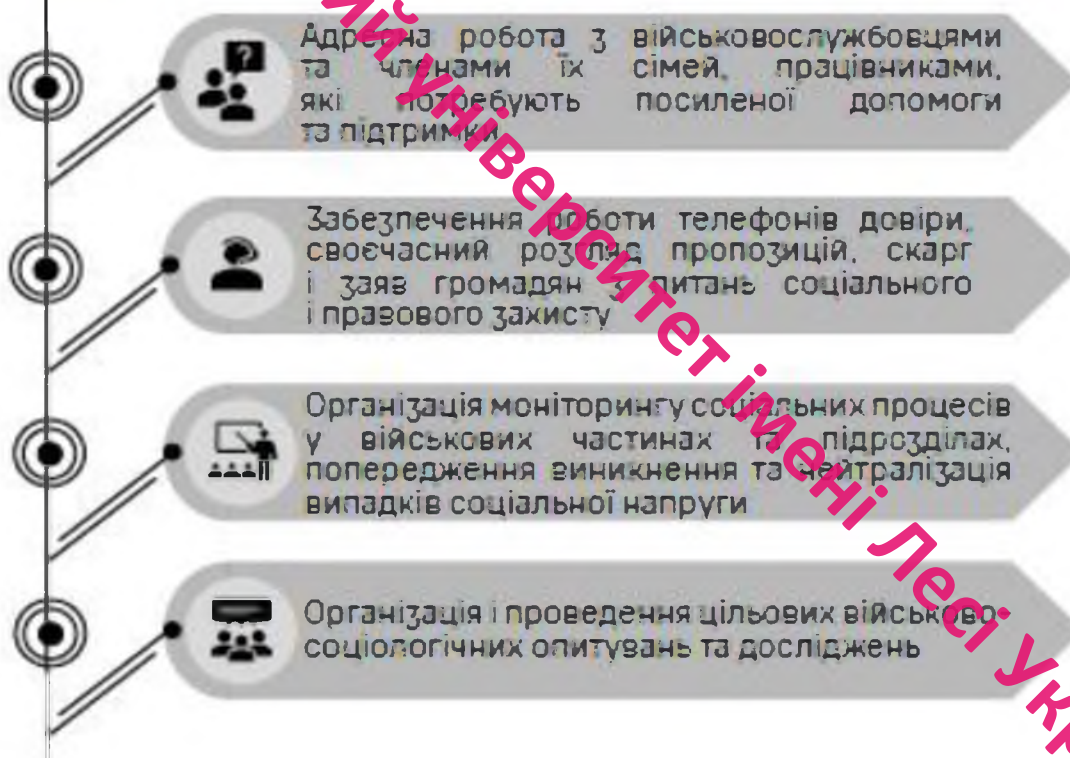
58. Як допомогти особистості в період переходу від війни до миру: соціально-психологічний супровід : практичний посібник / за наук. ред. Т.М. Титаренко, М.С. Дворник / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2022. 154 с.

ДОДАТКИ

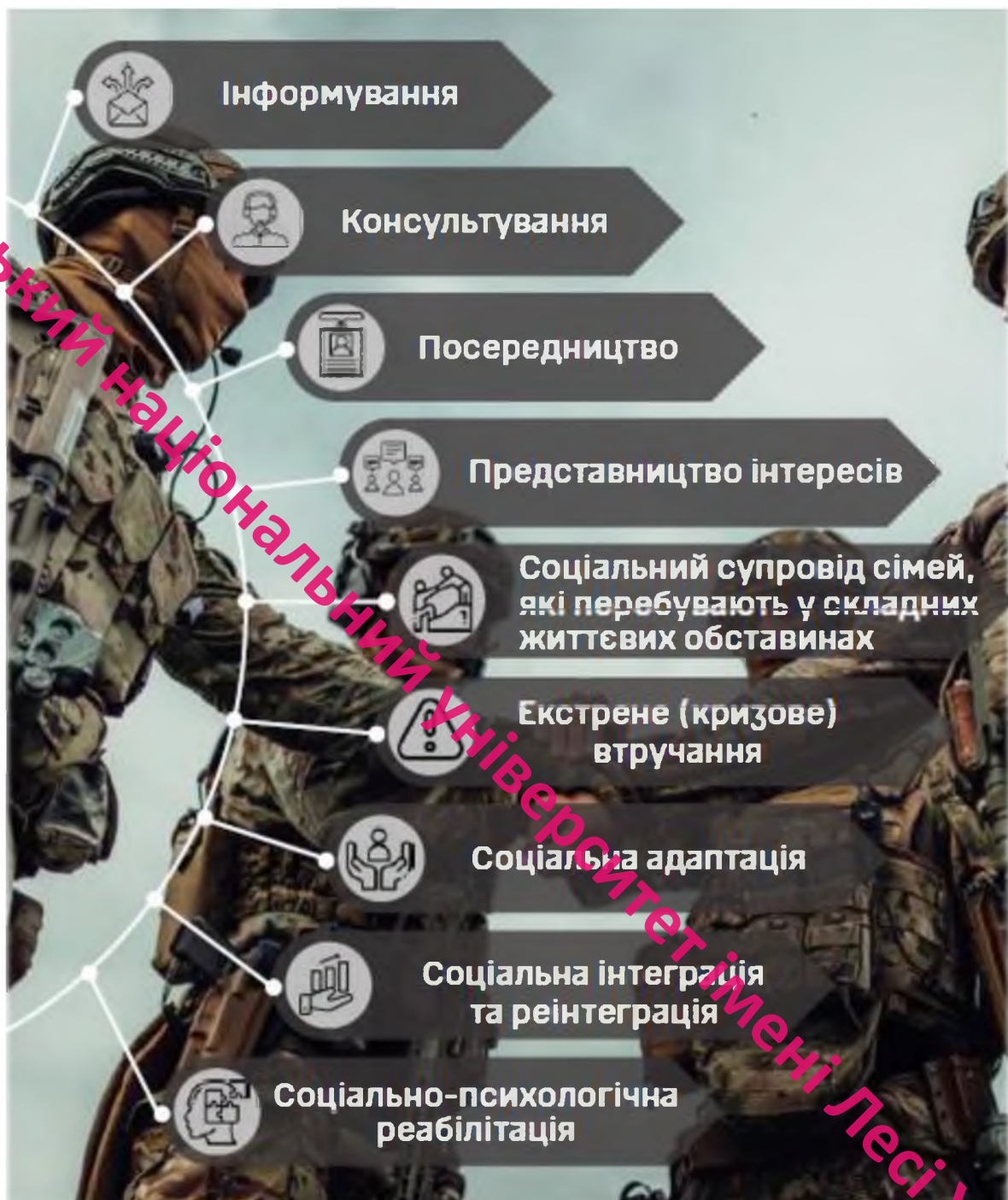
Додаток А

**Основні підходи до визначення
проблем та потреб
військовослужбовців та членів їх сімей**

Основні підходи до визначення проблем та потреб військовослужбовців та членів їх сімей [50, с.14]

Види соціальних послуг, що можуть надаватися військовослужбовцям та членам їх сімей [50, с.19]

**Анкета-опитування здобувачів освіти
щодо якості підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи
до соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей**

Шановні здобувачі освіти!

Просимо Вас взяти участь у дослідженні, яке проводиться з метою з'ясування Вашого рівня професійної готовності до соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей.

Вам буде запропоновано декілька питань. Виберіть варіант відповіді, найбільш відповідний на вашу думку або дайте розгорнуту відповідь.

Опитування анонімне. Ми гарантуємо конфіденційність особи, яка заповнює анкету. Результати опитування буде представлено тільки в узагальненому вигляді. Сподіваємося на Ваші щирі відповіді.

1. Чи знаєте Ви, що таке «соціальний супровід»?

- 1) так, знаю
- 2) ні, не знаю

2. Виберіть, з нижче перерахованих завдань ті, які відповідають соціальному супроводу:

- 1) подолати наслідки стихійних лих в територіальній громаді
- 2) мінімізувати злочинності в територіальній громаді
- 3) навчити членів сім'ї мобілізувати власні ресурси для вирішення особистих проблем
- 4) відновити функції сім'ї для подолання складних життєвих обставин або мінімізації їхнього впливу
- 5) розвинути в отримувача послуг необхідні компетенції для забезпечення його успішного функціонування в суспільстві
- 6) забезпечити надання комплексної допомоги у процесі подолання складних життєвих обставин

3. Чи є у Вашому оточенні військовослужбовці?

- 1) так, це мої родичі та знайомі
- 2) так, навчаються у моїй групі
- 3) так, навчаються на інших курсах
- 4) так, це викладачі та працівники університету
- 5) ні, в моєму оточенні немає військовослужбовців

4. Із якими проблемами найчастіше стикаються військовослужбовці та члени їх сімей?

- 1) психологічні проблеми спровоковані участю у бойових діях
- 2) необхідність отримання психологічної допомоги
- 3) недостатній розмір соціальних виплат та допомоги від держави
- 4) труднощі в отриманні необхідних медичних послуг
- 5) проблеми з облаштуванням особистого життя
- 6) труднощі з оформленням статусу
- 7) дискримінація та упереджене ставлення з боку оточуючих
- 8) неможливість продовжувати навчання, отримати освіту
- 9) погані житлові умови або відсутність житла
- 10) недоступність інформації про можливі програми для таких людей
- 11) відсутність можливості самореалізації, саморозвитку
- 12) труднощі з працевлаштуванням
- 13) немає проблем
- 14) важко відповісти

5. Чи достатньо Ви володієте знаннями та навичками щодо соціального супроводу військовослужбовців та члени їх сімей?

- 1) володію цими знаннями та навичками у повному обсязі
- 2) володію цими знаннями та навичками частково, більшою мірою
- 3) володію цими знаннями та навичками частково, незначною мірою

6. Чи мали Ви практичний досвід або проходили практику, пов'язану із супроводом військовослужбовці та члени їх сімей?

- 1) так
- 2) ні

7. Які теми, на Вашу думку, мають бути обов'язково включені до підготовки з цієї тематики? Перерахуйте:

8. Чи вважаєте Ви за доцільне введення окремого освітнього компонента, присвяченої соціальному супроводу військовослужбовці та члени їх сімей?

- 1) так
- 2) ні
- 3) можливо

9. Чи готові Ви, як фахівець із соціальної роботи, в подальшому надавати послугу соціальному супроводу військовослужбовці та члени їх сімей?

- 1) так
- 2) ні

Дякуємо за співпрацю!

Спецкурс освітнього компонента «Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей»

1. Опис освітнього компонента

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	І Охорона здоров'я та соціальне забезпечення, ІІ0 Соціальна робота та консультування, Соціальна робота. Соціальна педагогіка, бакалавр	Вибіркова
Кількість годин/кредитів 150 / 5		Рік навчання 4
		Семестр 8-ий
		Лекції 10 год.
		Практичні (семінарські) 20 год.
		Самостійна робота 110 год.
ІНДЗ: немає		Консультації 10 год.
		Форма контролю: залік

2. Інформація про викладача

ППП Мазур Олена Іванівна

3. Опис дисципліни

1. Анотація курсу. БОК «Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей» є вибіркоvim освітнім компонентом, який призначений для здобувачів освіти, що готуються до професії соціального працівника. БОК охоплює теоретичні і практичні аспекти соціальної роботи з військовослужбовцями та їхніми родинами, зокрема в умовах воєнного стану. Він має на меті підготовку фахівців, здатних надавати соціальну допомогу, психологічну підтримку та організовувати ефективний супровід військовослужбовців та їхніх сімей в складних життєвих обставинах.

БОК передбачає вивчення таких ключових тем: особливості соціального супроводу військовослужбовців, психологічна підтримка, правові аспекти соціальної роботи, організація допомоги родинам військових, робота з посттравматичними розладами та адаптацією до цивільного життя. Курс також звертає увагу на важливість міждисциплінарного підходу та інтеграцію знань з психології, права, соціальної роботи та соціальної педагогіки.

По завершенню курсу здобувачі освіти здобудуть ґрунтовні знання і практичні навички, які допоможуть їм стати висококваліфікованими фахівцями у галузі соціальної роботи, зокрема в напрямку підтримки військовослужбовців та їхніх родин.

2. Пререквізити : «Соціальна політика», «Правове забезпечення соціальної роботи», «Соціально-правовий захист окремих категорій клієнтів», «Соціальна робота з різними категоріями клієнтів», «Соціальна робота з військовослужбовцями та членами їх сімей», «Соціальний супровід сім'ї».

3. Мета і завдання БОК. Метою БОК «Соціальний супровід військовослужбовців та

членів їхніх сімей» є формування у здобувачів освіти компетенцій, необхідних для надання соціальної підтримки військовослужбовцям та їхнім родинам, зокрема в умовах воєнного стану. ОК сприяє розвитку професійних навичок, знань і вмінь, які дозволяють ефективно працювати з цією категорією осіб, вирішувати їхні соціальні, психологічні та правові проблеми, сприяти адаптації до цивільного життя після служби та підтримувати їх у складних життєвих обставинах.

Завдання вибіркового освітнього компоненту:

- ознайомлення з особливостями соціального супроводу військовослужбовців та їхніх родин;
- розвиток практичних навичок соціального супроводу;
- забезпечення знаннями правових аспектів соціального супроводу військовослужбовців та їхніх родин;
- розвиток міждисциплінарних знань для комплексного підходу в соціальному супроводі;
- створення умов для формування професійної мотивації та етичних стандартів;
- інтеграція теоретичних знань з практичними навичками.

Soft skills: вміння налагоджувати міжособистісні контакти; вміння працювати в команді; креативність; вміння прогнозувати, гнучкість, швидка адаптація до змін та ін.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ:

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації: *словесні*: лекція із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація, платформа Meet, MOODLE, вебсервіс Google Classroom), пояснення, розповідь, бесіда; *наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація; *практичні*: *вправи*.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота здобувачів освіти: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проєктів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо), ретроспективний метод.

4. Структура освітнього компонента

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. Роб.	Конс.	Форма контролю/ Бали
Змістовий модуль I. Теоретичні основи та правові аспекти соціального супроводу військовослужбовців та їх сімей						
Тема 1. Особливості соціального супроводу військовослужбовців у умовах воєнного стану»	16	2	2	11	1	ДС, ПР, ДБ/10
Тема 2. «Правові аспекти соціальної роботи з	16	2	2	11	1	ДС, ПР, ДБ/10

військовослужбовцями та їх сім'ями»						
Тема 3. Роль соціального працівника у наданні підтримки ветеранам війни та їхнім родинам»,	16	2	2	11	1	ДС, ПР, ДБ/10
Тема 4. «Етичні проблеми та виклики в соціальній роботі з військовослужбовцями та їх родинами».	16	2	2	11	1	ДС, ПР, ДБ/10
Змістовий модуль II. Практичні аспекти соціального супроводу військовослужбовців та їх сімей						
Тема 5. Психологічна підтримка військовослужбовців: стрес, посттравматичний синдром і адаптація до цивільного життя	14		2	11	1	ДС, ПР, ДБ/10
Тема 6. Соціальний супровід родин військовослужбовців під час тривалої відсутності або бойових дій	14		2	11	1	ДС, ПР, ДБ/10
Тема 7. Методи надання соціальної допомоги військовослужбовцям та членам їх сімей у кризових ситуаціях	16	2	2	11	1	ДС, ПР, ДБ/10
Тема 8. Підтримка сімей військовослужбовців: соціальні та економічні аспекти	14		2	11	1	ДС, ПР, ДБ/10
Тема 9. Соціальний супровід військовослужбовців, які отримали інвалідність під час виконання службових обов'язків	14		2	11	1	ДС, ПР, ДБ/10
Тема 10. Організація роботи з соціальними службами та неурядовими організаціями для підтримки військовослужбовців	14		2	11	1	ДС, ПР, ДБ/10
Види підсумкових робіт						Бал
Всього годин / Балів	150	10	20	110	10	100

Методи та форми контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв'язування задач/кейсів, РМГ – робота в малих групах, ПР – презентація, МКР/КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, тощо.

5. Завдання для самостійного опрацювання

№ з/п	Тема	Кількість годин
Змістовий модуль I. Теоретичні основи та правові аспекти соціального супроводу військовослужбовців та їх сімей		
1.	Особливості соціального супроводу військовослужбовців у умовах воєнного стану»	11
2.	«Правові аспекти соціальної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями»	11
3.	Роль соціального працівника у наданні підтримки ветеранам війни та їхнім родинам»,	11
4.	«Етичні проблеми та виклики в соціальній роботі з військовослужбовцями та їх родинами».	11
5.	Психологічна підтримка військовослужбовців: стрес, посттравматичний синдром і адаптація до цивільного життя	11
Змістовий модуль II. Практичні аспекти соціального супроводу військовослужбовців та їх сімей		
6.	Соціальний супровід родин військовослужбовців під час тривалої відсутності або бойових дій	11
7.	Методи надання соціальної допомоги військовослужбовцям та членам їх сімей у кризових ситуаціях	11
8.	Підтримка сімей військовослужбовців: соціальні та економічні аспекти	11
9.	Соціальний супровід військовослужбовців, які отримали інвалідність під час виконання службових обов'язків	11
10.	Організація роботи з соціальними службами та неурядовими організаціями для підтримки військовослужбовців	11
	Всього	110

IV. Політика оцінювання

Оцінювання знань здобувачів освіти ВОК «Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей» здійснюється на основі результатів поточного і підсумкового модульного контролю знань згідно «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки». Завдання поточного контролю – перевірка навчальних досягнень здобувачів освіти. Завдання підсумкового модульного контролю – перевірка розуміння і засвоєння здобувачами освіти програмового матеріалу загалом, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання засвоєних знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми ОК тощо. Оцінювання здійснюється за **100-бальною** шкалою.

Формою контролю вивчення ВОК «Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей» є **залік**. Максимальна кількість балів за поточний контроль з освітнього компонента – 100 балів. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має за мету перевірку рівня підготовленості здобувачів освіти до виконання конкретної роботи. Поточний контроль реалізується в різних формах, зокрема опитування, робота в малих групах, виступи на практичних заняттях, участь у дискусіях та дебатах,

експрес-контроль, перевірка результатів виконання різноманітних індивідуальних науково-дослідних завдань, контроль засвоєння того навчального матеріалу, який заплановано на самостійне опрацювання здобувачем, тощо. Максимальний бал за кожну з форм роботи визначено у таблиці 2 силабуса освітнього компонента. Результат самостійної роботи здобувачів освіти оцінюється на практичних заняттях із відповідної теми. За активність на заняттях здобувач освіти може додатково отримати до 20 % максимального поточного бала, але при цьому сума поточних балів за семестр не повинна перевищувати, як правило, 100.

За рішенням кафедри здобувачам освіти, які брали участь у роботі конференцій, підготовці наукових публікацій, в олімпіадах, конкурсах студентських наукових робіт й досягли значних результатів, може бути присуджено додаткові (бонусні) бали, які зараховуються як результати поточного контролю. Систему бонусних балів погоджує науково-методична комісія факультету.

Оцінювання знань здобувачів освіти здійснюється під час поточного контролю за результатами виконання тих видів робіт, які визначені силабусом БОК (оцінювання за шкалою від 0 до 100).

У випадку, якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття (з поважних причин), він має право відпрацювати пропущені заняття на консультаціях за графіком, затвердженим на засіданні кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи та добрати ту кількість балів, яку було визначено на пропущені теми. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи.

У випадку, якщо здобувач освіти протягом поточної роботи набрав менше як 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання, анулюються. Максимальна кількість балів на залік під час ліквідації академічної заборгованості, як правило, 100.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття – на консультаціях він має право відпрацювати пропущені заняття та добрати відповідну кількість балів, які були визначені на дану тему заняття. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

Політика щодо академічної доброчесності. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної освітньої (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації».

Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі здобувача освіти є підставою для її незарахування, незалежно від масштабів плагіату чи обману. Списування під час контрольних та самостійних робіт, іспиту заборонені (зокрема, з використанням мобільних девайсів). Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. У випадку таких подій – реагування відповідно до Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Політика щодо відвідування. Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, навчання за програмою подвійного диплома, з використанням елементів дуальної форми здобуття освіти, міжнародне стажування) навчання може відбуватись за індивідуальним графіком (в онлайн режимі за погодженням із деканом факультету).

Визнання результатів навчання, отриманих здобувачами вищої освіти у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється на добровільній основі та передбачає підтвердження того, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених ОПП, за якою він навчається. Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті, які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як освітньому компоненту в цілому, так і його окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, курсовій роботі (проекту), контрольній роботі тощо, які передбачені програмою (силабусом) освітнього компонента (Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у ВНУ імені Лесі Українки).

V. Підсумковий контроль

Формою підсумкового контролю є залік, що полягає в оцінці знань здобувачів освіти під час поточного контролю за результатами виконання тих видів робіт, які передбачені си́лабусом освітнього компонента в діапазоні від 0 до 100 балів.

Здобувач освіти може додатково скласти на консультаціях із викладачем ті теми, які він пропустив протягом семестру (з поважних причин), таким чином покращивши свій результат рівно на ту суму балів, яку було виділено на пропущені теми. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи (шкала від 0 до 100 балів).

У випадку, якщо здобувач освіти набрав менше ніж 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання, анулюються. Максимальна кількість балів під час ліквідації академічної заборгованості з заліку, як правило, – 100. На ліквідацію академічної заборгованості (складання заліку) виносяться тестові завдання та практичні вправи, які складаються відповідно до питань, винесених на залік.

Питання до заліку

1. Які особливості соціального супроводу військовослужбовців в умовах воєнного стану?
2. Які ключові проблеми можуть виникати у військовослужбовців після повернення з зони бойових дій?
3. Що таке посттравматичний синдром, і які методи допомоги можуть бути застосовані до військовослужбовців, які пережили травму?
4. Як соціальний працівник може допомогти військовослужбовцям адаптуватись до цивільного життя після служби?
5. Які юридичні права і соціальні гарантії мають військовослужбовці та члени їхніх сімей в Україні?
6. Як соціальний супровід родин військовослужбовців відрізняється від супроводу цивільних родин?

7. Які основні етапи роботи соціального працівника при супроводі військовослужбовців, які отримали інвалідність під час виконання службових обов'язків?

8. Як соціальний працівник може забезпечити психологічну підтримку родинам військовослужбовців, які перебувають у тривалій розлуці з їхніми близькими?

9. Які є методи соціальної реабілітації військовослужбовців після повернення з зони бойових дій?

10. Як можна оцінити ефективність роботи соціального працівника при супроводі військовослужбовців?

11. Які правові інструменти використовуються для захисту прав військовослужбовців та їх сімей в Україні?

12. Які типові проблеми виникають у сім'ях військовослужбовців під час їхньої відсутності на службі?

13. Як соціальний працівник може працювати з родинами, які мають проблеми внаслідок економічних труднощів через службу їхніх членів?

14. Які стратегії можна застосувати для зменшення соціальної ізоляції військовослужбовців після демобілізації?

15. Як соціальний працівник може допомогти військовослужбовцям, які стикаються з труднощами при отриманні медичних послуг після служби?

16. Які методи психологічної підтримки можуть бути використані при роботі з ветеранами війни?

17. Що таке соціальний супровід у кризових ситуаціях, і які особливості цього процесу при роботі з військовими?

18. Які основні принципи етики у соціальній роботі з військовослужбовцями та їх сім'ями?

19. Як організувати взаємодію соціальних служб, неурядових організацій та державних структур для підтримки військовослужбовців?

20. Як соціальний працівник може допомогти сім'ям військовослужбовців, які переживають втрату або смерть близької людини на війні?

8. Шкала оцінювання

Критерії оцінювання під час аудиторних занять

10 балів - Оцінюється робота здобувача освіти, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом за відповідною темою, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, в т.ч. самостійної роботи, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки за умови особистого представлення завдання на практичному занятті.

7 бали - Оцінюється робота здобувача освіти, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом за відповідною темою, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, в т.ч. самостійної роботи, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає

достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.

4 бали - Оцінюється робота здобувача освіти, який виявляє розуміння основних положень теоретичного матеріалу, здатний/-а з помилками та неточностями відтворити приблизно половину навчального матеріалу, частково висвітлює ключові положення теми. Практичні завдання виконано, проте наявні помилки, неточності. Відповідь в цілому правильна, але недостатньо осмислена, частково аргументована теоретичними твердженнями.

1 бали - Оцінюється робота здобувача освіти, який відтворює значну частину навчального матеріалу за відповідною темою, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень та понять. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.

0 балів - Оцінюється робота здобувача освіти, який не володіє навчальним матеріалом за відповідною темою та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

Шкала оцінювання знань здобувачів освіти з освітніх компонентів, де формою контролю є залік

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90 – 100	Зараховано
82 – 89	
75 - 81	
67 -74	
60 - 66	
1 – 59	Незараховано (необхідне перескладання)

9. Рекомендована література

1. Архипова С., Бік О. Соціальна робота з військовослужбовцями – учасниками АТО, звільненими в запас. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2021. № 6. С. 64-77.

2. Бичук І.О. Соціальний супровід сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах (з досвіду викладання навчальної дисципліни «Соціальний супровід»). *Ввічливість. Humanitas*. 2021. № 4. С. 3-9.

3. Бортняк К.В., Макарова Т.П. Сучасний стан адміністративно-правової системи соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2024. № 2. С. 130-139.

4. Варава І.П., Череватюк В.Б. Правовий механізм захисту прав військовослужбовців в Україні під час воєнного стану. *Юридичний вісник*. 2024. № 1 (70). С. 29-36.

5. Гринько Р.В., Мота А.Ф., Петrenchенко С.А. Соціальний захист військовослужбовців в умовах воєнного стану. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 161-166.

6. Грищенко І.М. Державна політика у сфері соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих ветеранів війни, членів сімей загиблих захисників та захисниць України. *Суспільство та національні інтереси*. 2024. № 8. С. 584-598.

7. Грішнова О., Лисенко В. Реінтеграція учасників бойових дій у цивільне життя: проблеми зайнятості та шляхи їх розв'язання. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2024. № 2(74). С. 146-156.

8. Державні гарантії захисту соціальних прав військовослужбовців і членів їх сімей: загальний соціальний захист військовослужбовців і членів їх сімей; соціальний захист військовослужбовців і членів їх сімей в особливий період (зокрема під час воєнного стану); міжнародний аспект соціального захисту військовослужбовців (стандарти НАТО) / укл. О.А. Джус та ін. Київ : ВД «Професіонал», 2023. 594 с.

9. Дуля А. Підготовка майбутніх соціальних працівників до здійснення соціальної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27. Том 2. С. 193-198.

10. Колеснікова М., Глущенко А. Комплексна підтримка військовослужбовців та їх сімей. *Věda a perspektivy*. 2025. № 3 (46). С. 307-319.

11. Кірич А. Концепція безбар'єрних соціальних закладів для реінтеграції учасників бойових дій та членів їх сімей в контексті соціального супроводу військовослужбовці. *Věda a perspektivy*. 2024. № 12 (43). С. 229-237.

12. Лагодзінський В.В., Єфімова В.В. Сучасна система соціальної підтримки захисників батьківщини в уявленнях військовослужбовців збройних сил України. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2024. Вип. 102. С. 58-66.

13. Ленда О.В. Військовослужбовець як спеціальний суб'єкт самовільного залишення військової частини чи місця служби. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Вип. 6. С. 72-75.

14. Лукічов В., Арнаутова В., Нікітюк Т., Кучеренко С. Основні права військовослужбовців в українському законодавстві. Проект «Посилення демократичного контролю над Збройними Силами України». Міністерством Оборони України. ОБСЄ в Україні. 2019. 35 с.

15. Мазуренко Л.І. Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців: Нормативно-правове забезпечення. *Актуальні проблеми політики*. 2023. № 71. С. 223-231.

16. Макарова Т.П. Актуальність захисту прав військовослужбовців під час воєнного стану в Україні відповідно до європейської конвенції з прав людини. *Публічне право*. 2024. № 1 (53). С.36-46.

17. Мальцева О., Повещенко А. Оцінка потреб військовослужбовців ЗСУ та членів їх сімей як основа надання їм соціального захисту та соціального супроводу. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1946867>.

18. Мельник Т.М. Військовозобов'язаний та військовослужбовець: сучасні підходи до розуміння понять. *Галицькі студії. Юридичні науки*. 2023. № 1. С 40-45.

19. Наньєва М.І. Соціальний захист військовослужбовців: актуальні питання сьогодення. *Академічні візії*. 2025. Вип. 41. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%201\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%201).pdf)

20. Пенсійне забезпечення військовослужбовців в умовах воєнного стану. Загальне пенсійне забезпечення в умовах воєнного стану. / укл. : І.М. Копотун, Київ : ВД «Професіонал», 2023. 692 с.

21. Соціальний супровід військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей: практичні аспекти діяльності посадових осіб військових частин, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки: методичний посібник / О.В. Герасименко та ін. Київ : НДЦПЗС України, 2023. 130 с.

22. Сургунд Н., Радченя В. Фрустрація та толерантність фрустраційного стану членів сімей військовослужбовців. *Psychology Travelogs*. 2024. № 4. С. 147-156.

23. Труфанова Ю., Майка Н. Соціальний захист військовослужбовців в умовах воєнного стану: окремі правові аспекти. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 3 (35). С. 45-49.

24. Хацер М.В. Соціально-економічні аспекти допомоги військовим і членам їх родин у воєнний та поствоєнний час. *Management and Entrepreneurship: Trends of Development*. 2023. № 1 (23). С. 50-59.

25. Шевчук О.В., Деточка О.Д. Соціальний супровід військовослужбовців збройних сил України та членів їх сімей: сутність та особливості організації. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2024. Вип. 102. С. 88-97.

Нормативно-правова база

1. Деякі питання впровадження діяльності служб супроводу військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, поліцейських та членів їх сімей: Постанова кабінету міністрів України від 20.08.2024 № 948. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/948-2024-%D0%BF#Text>

2. Конституція України. від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

4. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text21>

5. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 № 1533-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text>

6. Про затвердження Класифікатора соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики від 23.06.2020 р. № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text> https://bahmat.at.ua/zvereva_socialna_robota.pdf

7. Про затвердження Положення про службу супроводу військовослужбовців та членів їх сімей в системі Міністерства оборони України: Наказ Міністерства оборони України від 29.01.2025 № 59. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0213-25#Text> (дата звернення: 25.06.2025).

8. Про захист персональних даних: Закону України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

9. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>

10. Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>

11. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1992. № 2262-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text>.

12. Про реалізацію експериментального проекту із запровадження договірної форми надання соціальної послуги із соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей у військових частинах (підрозділах) Збройних Сил: Постанова кабінету міністрів України від 03.10.2023 № 1050. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1050-2023-%D0%BF#Text>.

13. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.

14. Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей: Закон України від 26.01.2022 № 2010-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2010-20#n53>.

15. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.

16. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.

17. Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист: Закон України від 24.03.1998 № 203/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

18. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>.